

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

ISSN: 1304-5482

Eski Harran'da Sihir ve Büyü
Ritüeli Olarak Kurban
Şinasi GÜNDÜZ

Islam and Islamic Mysticism
In Relation to Buddhism
Cafer Sadık YARAN

Uluslararası Dinler Tarihi
Cemiyeti (IAHR)'nin Dinler Tarihi
Metodolojisine Kurumsal Katkısı
Mustafa ALICI

Bilgi Değeri Açısından Cefr ve Ebced
- Harfler ve Rakamlar Metafiziği -
Ramazan YAZÇİÇEK

Protestan Ahlakiliği Sorunu
ve Philip Melanchthon
Hakan OLGUN

Kitap Tanıtımı ve Tenkitler
Ricoeur ve Kutsalı Resmetmek
Cengiz Batuk

Geleneksel ve Modern
Bakış Açılıyla Pavlus
Süleyman Turan

Must Christianity Be Violent?
Hakan Olgun

Law, Life, and the Living God
Hakan Olgun

Terror in the Mind of God
Hakan Olgun

Islam, Fundamentalism,
and the Betrayal of Tradition
Hakan Olgun

Milel ve Nihal Geleneğinden
Ahmed Midhat Efendi ve Tarih-i Edyan'ı
Cengiz BATUK

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi

ISSN: 1304-5482

Cilt/Volume: 2 Sayı/Number: 1 Aralık/December 2004

MİLEL VE NİHAL

inanç, kültür ve mitoloji araştırmaları dergisi
Cilt/Volume 2 Sayı/Number: 1 Aralık/December 2004
ISSN: 1304-5482

Editör / Editor

Şinasi Gündüz (Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi)

Editör Yardımcısı / Editor's Assistant

Cengiz BATUK (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Yayın Kurulu/ Editorial Board*

Yasin Aktay (Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi)

Şinasi Gündüz (Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi)

Ömer Faruk Harman (Prof. Dr., Marmara Üniversitesi)

Ekrem Sarıkçıoğlu (Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi)

Burhanettin Tatar (Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Teknik Tasarım ve Yayın Hazırlık

Cengiz BATUK

Danışma Kurulu/Advisory Board*

Baki Adam (Prof. Dr., Ankara Üniversitesi)

P. Gabriel Akyüz (Mardin Kırklar Kilisesi)

Adnan Aslan (Dr., İSAM)

Mahmut Aydın (Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Mehmet Aydın (Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi)

Mehmet Akif Aydın (Prof. Dr., Marmara Üniversitesi)

Mehmet Çelik (Prof. Dr., Celal Bayar Üniversitesi)

İsmail Engin (Dr., Berlin)

Mustafa Erdem (Prof. Dr., Ankara Üniversitesi)

Tahsin Görgün (Dr., İSAM)

Ahmet Güç (Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi)

Erica C.D. Hunter (Dr., Cambridge University)

Mehmet Katar (Doç. Dr., Ankara Üniversitesi)

Mahmut Kaya (Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi)

Şevket Kotan (Dr., Ankara)

İlhan Kutluer (Prof. Dr., Marmara Üniversitesi)

Abdurrahman Küçük (Prof. Dr., Ankara)

Ahmet Yaşar Ocak (Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi)

Abdullah Özbek (Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi)

Ömer Özsoy (Prof. Dr., Ankara Üniversitesi)

Roselie Helena de Souza Pereira (Mestre em Filosofia-USP; UNICAMP Brasil)

Hüseyin Sarıoğlu (Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi)

Mustafa Sinanoğlu (Doç. Dr., İSAM)

Necdet Subaşı (Doç. Dr., Muğla Üniversitesi)

Cafer Sadık Yaran (Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi)

* Soyadına göre alfabetik sıra / In alphabetical order

Uluslararası Dinler Tarihi Cemiyeti (IAHR)'nin Dinler Tarihi Metodolojisine Kurumsal Katkısı

Mustafa ALICI*

Atıf/©: Alıcı, Mustafa, (2004). Uluslararası Dinler Tarihi Cemiyeti (IAHR)'nin Dinler Tarihi Metodolojisine Kurumsal Katkısı, Mîlel ve Nihal, 2 (1), 35-74.

Özet: Uluslararası Dinler Tarihi Cemiyeti (IAHR), Dinler Tarihçilere ait küresel bir organizasyon olup Batılı bilim adamlarının öncülüğünde 1950'de Amsterdam'da kurulmuştur. IAHR, hem akademik hem de yapısal açıdan Dinler Tarihi metodolojisine çok daha kompozit bir teorik çatı kazandırmaya çabalar. Söz gelişi bu küresel birlik, Dinler Tarihçilerin çok boyutlu teorik konuların ele almasını yönlendirmekte aynı zamanda yayınladığı eserler ve düzenlediği çeşitli akademik toplantılarla Dinler Tarihi metodolojisinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Her beş yılda bir düzenlediği uluslararası kongrelerle IAHR, bilim adamları arasında daha etkin bir işbirliği sağlamakta ve onları birbirlerine yakınlaştırmaktadır. IAHR, aynı zamanda ülke bazında kurulmuş üye cemiyetlerin bilimsel faaliyetlerini desteklemekte ve yerel kültürlerle ait çalışmalar konusunda Dinler Tarihçilerini cesaretlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Uluslararası Dinler Tarihi Cemiyeti, Dinler Tarihi Metodolojisi.

I. Giriş

Dinler Tarihi, yaklaşık bir buçuk asırdır akademik kültür içinde bulunan sosyal ve beşeri bir dinler bilimidir. Bu disiplin, din bilimleri içinde dinleri çoğul olarak ele alan ve genel olarak tarihsel süreç içinde onları mukayeseli bir şekilde inceleyen bir akademik alandır. Günümüzde Dinler Tarihçileri'nin en önemli kurumsal yapısı olan Uluslararası Dinler Tarihi Cemiyeti (International Association for the History of Religions-IAHR), Eylül 1950 yılında Avrupalı

* Yrd. Doç. Dr., K.T.Ü. Rize İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi Anabilim Dalı.

bilimadamları tarafından yedincisi Amsterdam’da (Hollanda) yapılan Uluslararası Dinler Tarihi Kongresi sırasında temelleri atılmıştır. Bu organizasyon, II. Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni atmosfer içinde kurulmasına rağmen, onun kuruluş kökleri, aslında geçen asrın ilk yarısına kadar gitmektedir; şöyle ki kurumsal bir yapıya sahip olmadan önce çoğunluğu Avrupa kıtasından olan Dinler Tarihçileri, bu kıtada uluslararası çapta bilimsel kongreler düzenlemekteydiler. Bu toplantıların ilki 1900 yılında Paris’te olmuştu. Ancak söz konusu bu toplantılar, dönemin şartlarına bağlı olarak sürekli ve periyodik düzenlenememişti¹. Yine de IAHR, kuruluş temelini bu toplantılara dayandırdığı için bunların zikredilmesi gerekmektedir. Dinler Tarihi için önemli bir dönüm noktası olan 1950 Amsterdam kongresine kadar Dinler Tarihçilerin düzenledikleri bu tür kongre sayısı altı adet olup sırasıyla; I. Paris Kongresi (1900)², II. Basel Kongresi (1904)³, III. Oxford Kongresi (1908)⁴, IV. Leiden Kongresi (1912)⁵, V. Lund Kongresi (1929)⁶, VI. Brüksel Kongresi (1935) şeklindedir⁷.

Altıncısı 1950 yılında Hollandalı Dinler Tarihçi ve Fenomenoloğu Gerardus Van der Leeuw (ö. 1950)’ün başkanlığında Amsterdam’da toplanan Dinler Tarihçileri kongresi, *Uluslar arası*

¹ Raffele Pettazzoni, “Un Congresso “Non Opportuno”, *Religione e Società*, ed. Mario Gandini, Bologna 1966, 157-159.

² *Actes du Premier Congrès International d’Histoire des Religions (Part 1: Séances générales. Part 2: Séances des sections. 3 fasc.). I-II*, ed. Jean Réville. Paris, Ernest Leroux, (I, 1901), (II- 1902 (Préface 1903).

³ *Verhandlungen des II. Internationalen Kongresses für Allgemeine Religionsgeschichte. I- VIII*, ed. Organizing Committee of Congress, Basel:1905.

⁴ *Transactions of the Third International Congress for the History of Religions I-II*, ed. P. S. Allen -J. de Johnson. Oxford 1908.

⁵ *Actes du IVe Congrès International d’Histoire des Religions*, ed. Congress Organizing Committee Leiden 1913.

⁶ *Actes du Ve Congrès International d’Histoire des Religions*, ed. Congress Organizing Committee.Lund: C. W. K. Gleerup 1930.

⁷ *Mélanges Franz Cumont I-II*, ed. Comité Directeur et Collaborateurs de l’Institut de Philologie et d’Histoire, Brussels 1936.

Dinler Tarihi Araştırmaları Cemiyeti (The International Association for the Study of the History of Religions) adıyla bir yapı kurulmasını benimsemiştir. Bu cemiyet, 1955 yılında Roma'da dönemin başkanı İtalyan Dinler Tarihçisi Raffaele Pettazzoni (ö. 1956) önderliğinde yapılan ikinci genel kurulunda ise adını günümüzdeki şekliyle değiştirecektir. Günümüzde IAHR, kongre geleneğini 1900 Paris toplantısına kadar dayandırmakta ve her beş yılda bir, farklı bir üye ülkede toplanmaktadır.

IAHR, kuruluşundan itibaren Dinler Tarihi'nin ana konularının yanı sıra metodolojisine yönelik çok önemli yayınlar da yapmaktadır. Bilhassa 1954 yılından itibaren yayın hayatında olan *Numen* adlı dergisi, E. J. Brill Yayınevi (Hollanda) tarafından çıkarılmaktadır⁸.

IAHR, bu dergiye ek olarak *Numen Book Series* (Supplement to *Numen*) adıyla bilimsel kitap dizisi de neşretmektedir. Bu seri, kırk yıl önce başlamış olup günümüzde yaklaşık 60 kadardır. IAHR, aynı zamanda kongrelerde sunulan tebliğlerin yayınlandığı çalışmalar (*Proceedings*) ve çeşitli ilim adamlarına adanmış eserler (*festschriften*)⁹ gibi bir dizi metodolojik araştırmaları da ilim alemine

⁸ *Numen* dergisinde ilk yirmi beş yılında yayınlanan önemli makaleler arasında şunlar sayılabilir; E. O. James, "The History, Science, and Comparative Study of Religion", 1/91-105; C. Jouko Bleeker, "The Relation of the History of Religions to Kindred Religious Sciences," 1/141-155; E. R. Goodenough, "Religionswissenschaft", 6/77-95; C. Jouko Bleeker, "The Phenomenological Method", 6/96-111; Th. P. Van Baaren, " Theoretical Speculations on Sacrifice", Islwyn Blythin, " Magic and Methodology", 17/45-59; Geo Widengren, "La Methode Comparative: Entre Philologie et Phenomenologie", 18/161-172; Reinhard Pummer", 19/91-127; Jacques Waardenburg, "Religion Between Reality and Idea", 19/128-203; Ninian Smart, "Beyond Eliade: The Future of Theory in Religion", 25/171-183, Reinhard Pummer, "Recent Publications on the Methodology of the Science of Religion", 22/161-182.

⁹ Örnek olarak, *Religions in Antiquity: Essays in Memory Erwin Ramsdell Goodenough* 1968; *Liber Amicorum: Studies in Honor of Professor Dr. C. J. Bleeker*, 1969; *Ex Orbe Religionum: Sduia Geo Widengren vol. I-II*, 1972; *Transitions and Transformations in the History of Religions: Essays in Honor of Joseph Kitagawa*, 1980; *Gilgul: Essays on Transformation, Revolution, and Permanence in the History of Religions Dedicated to R. J. Zwi Werblowsky*, 1987.

sunmaktadır. Bunun yanında çok yeni bir faaliyet olarak IAHR, bazı çağdaş Dinler Tarihçilere ait makaleleri de derleyip yayınlamaya başlamıştır¹⁰.

IAHR'ın metodolojiye bir diğer katkısı olarak, kuruluşundan itibaren Dinler Tarihi alanında çıkan eserlerin bulunduğu bir bibliyografya basılmıştır. Söz konusu bibliyografya, 1955-1979 yılları arasında yapılan tüm yayınların geniş bir tanıtımı olup Dinler Tarihi için önemli bir kaynak hükmündedir¹¹. IAHR, aynı zamanda alanla ilgili makaleler bibliyografyasına da önem vermekte ve bu konuda önemli bir periyodiğe de sahiptir. Bu dergi, 1950-1980 yılları arasında *International Bibliography of the History of Religions* adıyla çıkarken 1980'den sonra ise *Science of Religion Abstracts and Index of Recent Articles* ismiyle yayın hayatını sürdürmektedir. Son olarak IAHR, yıl içinde çıkardığı bir veya bir kaç bülten yoluyla gündemindeki son gelişmeleri sunmakta ve üyelerinin bilgi edinmesini sağlamaktadır¹².

Günümüzde IAHR, aynı zamanda üye cemiyetlerin yerel dergilerine de destek olmakta veya yerel anlamda bilimsel faaliyet yapan Dinler Tarihçilerle akademik işbirliği yapmaktadır. Bu doğrultuda IAHR ile yakın ilişki içinde bulunan cemiyetlerin dergileri şunlardır; *Chongkyo Yonku* (Korean Association for the Study of Religion), *Journal for the Study of Religion* (Association for the Study of Religion in Southern Africa), *Journal of Religion in Africa* (The African Association for the Study of Religions), *Method & Theory in the Study*

¹⁰ Söz gelişi çağdaş Dinler Tarihçi Kurt Rudolph'un bazı makaleleri, *Geschichte und Probleme der Religionswissenschaft*, Leiden 1992 adıyla neşredilmiştir. Bu kitapta makaleler dört bölüm içinde ele alınmıştır; *Teori ve Metodoloji*, *Filolojik Sorunlar*, *Dinde Tarihsel Çalışmalar*, *Dinler Tarihi'nin Tarihçesi*.

¹¹ *International Bibliography of the History of Religions- Bibliographie internationale de l'histoire des religions*, ed. C. J. Bleeker, Leiden 1979.

¹² Ursula King, "Historical and Phenomenological Approaches to the Study of Religion", *Contemporary Approaches to the Study of Religion -I*, ed. Frank Whaling, Berlin- New York-Amsterdam, 1984, 48-47; ayrıca www.iahr.dk (25/05/2004).

of Religion (North American Association for the Study of Religion), *Przegląd Religioznawczy* (Polskie Towarzystwo Religioznawcze), *Religions* (Nigerian Association for the Study of Religions), *Religio. Revue pro Religionistiku* (Česka společnost pro studium nábožentví), *Shukyo Kenkyu* (Japanese Association for the Study of Religion), *Swensk Religionshistorisk Arsskrift* (Svenska Samfundet för Religionshistorisk Forskning), *Temenos* (Suomen Uskontotieteellinen Seura), *Zeitschrift für Religionswissenschaft* (Deutsche Vereinigung für Religionsgeschichte).

Sürelî yayınlar arasında özellikle Kuzey Amerika Dinler Tarihi Cemiyeti'nin *Method & Theory in the Study of Religion* adlı dergisi, çağdaş Dinler Tarihi metodolojine yönelik teori ve metot çalışmaların yayınlandığı ciddi bir yayın olarak dikkatimizi çekmektedir. Bu dergide genel olarak din tanımları ile ilgili bilimsel tartışma ve teoriler, mukayesecilikle ilgili yeni yaklaşımlar ve karşı itirazlar, modernizm ve postmodernizm problemleri, fenomenolojik yaklaşıma özgün metot sorunları ile ilgili önemli makaleler bulunmaktadır.

Bunun yanında IAHR, kuruluşundan günümüze kadar pek çok uluslararası kongre düzenlemiştir. Son alınan kararlar istikametinde beş yılda bir yapılmakta olan ve her biri özel konuların ele alındığı bu kongreleri şöyle listeleyebiliriz¹³;

1. 1950 Amsterdam Kongresi (VII)¹⁴
2. 1955 Roma Kongresi (VIII)¹⁵
3. 1958 Tokyo Kongresi (IX)¹⁶
4. 1960 Marburg Kongresi(X)¹⁷

¹³ IAHR, kuruluşundan önce yapılan Dinler Tarihi Kongrelerini esas aldığından 1950 toplantısını VII. Kongre olarak kabul etmektedir.

¹⁴ *Proceedings of the 7 th Congress for the History of Religions*, ed. C. J. Bleeker – G. W. J. Drewes, Amsterdam 1951.

¹⁵ *Atti dell' VIII Congresso Internazionale di Storia delle Religioni*, ed. Raffaele Pettazzoni, Firenze 1956.

¹⁶ *Proceedings of the IX International Congress for the History of Religions, Tokyo and Kyoto, 1958*, ed. Congress Organizing Committee, Tokyo 1960.

5. 1965 Claremont Kongresi(XI)¹⁸
6. 1970 Stockholm Kongresi (XIII)¹⁹
7. 1975 Lancaster Kongresi (XIV)²⁰
8. 1980 Winnipeg Kongresi (XV)²¹
9. 1990 Roma Kongresi (XVI)²²
10. 1995 Mexico City Kongresi (XVII)²³

¹⁷ X. *Internationaler Kongress für Religionsgeschichte*, Marburg 1960, ed. Congress Organizing Committee, Marburg 1961.

¹⁸ *Proceedings of the XIth International Congress of the International Association for the History of Religions*, Claremont, CA. I. *The Impact of Modern Culture on Traditional Religions*. II *Guilt or Pollution and Rites of Purification*. III. *The Role of Historical Scholarship in Changing Relations among Religions*, I-III, ed. C. J. Bleeker, Leiden 1968.

¹⁹ *Proceedings of the XIIIth International Congress of the International Association for the History of Religions*, Stockholm 1970, ed. C. J. Bleeker, Geo Widengren, Eric J. Sharpe, Leiden 1975.

²⁰ *History of Religions Proceedings of the Thirteenth International Congress of the International Association for the History of Religions (Lancaster 15-22 August 1975)*, ed. Michael Pye- Peter McKenzie, Leicester 1980.

²¹ *Traditions in Contact and Change: Selected Proceedings of the XIVth Congress of the International Association for the History of Religions* ,ed. Peter Slater, Donald Wiebe, Waterloo 1983.

²² *The Notion of "Religion" in Comparative Research: Selected Proceedings of the XVIth Congress of the International Association for the History of Religions*, Rome, 3rd-8th September, 1990, ed. Ugo Bianchi- Fabio Mora and Lorenzo Bianchi, Rome 1994. Ayrıca bu kongre sırasında Din ve Cinsiyet konulu bir sempozyum düzenlenmiş ve basılmıştır; *Religion and Gender*, ed. Ursula King, Oxford –Cambridge 1995.

²³ *Religion and Society: Proceedings of the 17th Quinquennial Congress of the International Association for the History of Religions (IAHR)*, Mexico City, 5-12 August 1995, organised by the *Sociedad Mexicana para el Estudio de las Religiones (SMER)* and the *Asociación Latinoamericana para el Estudio de las Religiones (ALER)*, at the *Claustro de Sor Juana*, ed. Yólotl González Torres -Michael Pye Cambridge 2003. Kongre boyunca düzenlenen pek çok panel ve sempozyum ayrı kitaplar halinde basılmıştır. Bunlar arasında şunları zikredebiliriz; *Adjunct Proceedings Perspectives on Method and Theory in the Study of Religion: Adjunct Proceedings of the XVIIth Congress of the International Association for the History of Religions*, Mexico City, 1995, ed. Armin W. Geertz- Russell T. McCutcheon Leiden 2000 (yeniden basım *Method & Theory in the Study of Religion. Journal of the North American Association for the Study of Religion* 12 (1/2), 2000; *Gender / Bodies / Religions: Adjunct Proceedings of the XVIIth*

11. 2000 Durban Kongresi (XVIII)²⁴

12. 2005 Tokyo Kongresi (XIX)

Bu genel kongrelerin yanı sıra 1964 yılından beri yapılmakta olan ve son zamanlarda yıllık olarak düzenlenen, çoğu Avrupa kıtasında olmak üzere pek çok *bölgesel konsey toplantısı* da bulunmaktadır. Bu toplantıların çoğu kitaplaşmıştır ve Dinler Tarihi metodolojisi için çok önemli tebliğler ihtiva etmektedir. Bu tür bölgesel toplantılar ve onların metodolojiye katkı sağlayıcı ana konularını şöyle listeleyebiliriz;

1. 1964 Strasbourg Toplantısı: Dinlerde Giriş Merasimleri²⁵
2. 1966 Messina Toplantısı: Gnostisizm²⁶
3. 1968 Kudüs (Jarusalem) Toplantısı: Dinlerde Fidyeye (Redemption) Çeşitleri²⁷

Congress of the International Association for the History of Religions ed. Sylvia MarcosCuernavaca 2000; *Sectas o iglesias viejas o nuevos movimientos religiosos*. Compiled by Elio Masferrer Kan. San Rafael: Asociación Latinoamericana para el estudio de las Religiones (ALER) and Editorial Plaza y Valdés 1998; *Western Esotericism and the Science of Religion: Selected Papers presented at the 17th Congress of the International Association for the History of Religions, Mexico City 1995*. (*Gnostica: Texts and Interpretations*), ed. Antoine Faivre and Wouter J. Ganegraaff. Leuven 1998.

²⁴ Bu kongrenin tebliğleri basım aşamasındadır; *History of Religions: Origins and Visions. Proceedings of the 18th World Congress of the International Association for the History of Religions*, ed. Pratap Kumar -Michael Pye Cambridge, bu kongrenin akabinden çıkan diğer bilimsel tebliğ çalışmaları şunlardır; *Theoretical Frameworks for the Study of Graeco-Roman Religion: Adjunct Proceedings of the XVIIIth Congress of the International Association for the History of Religions, Durban, South Africa, 2000*, ed. Luther H. Martin -Panayotis Pachis, Thessaloniki 2003; *The Interface between Research and Dialogue: Christian-Muslim Relations in Africa. Adjunct Proceedings of the XVIIIth Congress of the International Association for the History of Religions (5-11 August 2000, Durban/South Africa)*, ed. Klaus Hock Verlag 2004.

²⁵ *Initiation: Contributions to the Theme of The Study Conference of the International Association for the History of Religions, Strasbourg, Sept. 17 th –22nd 1964*, ed. C. J. Bleeker, Leiden 1965.

²⁶ *Le Origine dello Gnosticismo: Colloquio di Messina 13-18 Aprile 1966. Testi e Discussioni*, ed. Ugo Bianchi, Leiden 1970.

4. 1973 Turku Toplantısı: Metodolojik Meseleler²⁸
5. 1979 Varşova (Warsaw) Toplantısı : Genel Metodoloji²⁹
6. 1988 Marburg Toplantısı: Dinler Tarihi'nde Kurumlar ve Stratejiler³⁰
7. 1988 Groningen Toplantısı: Dinler Tarihi ve Kültür Kritiği³¹
8. 1989 Varşova (Warsaw) Toplantısı :Sosyal Bilimler Bağlamında Dinler Hakkında Çalışmalar: Metodolojik ve Teorik İlişkiler³²
9. 1990 Helsinki Toplantısı: Kuzey Dinler ve Şaman Dinleri³³
10. 1991 Burlington Toplantısı: Doğu Avrupa ve Latin Amerika Ülkelerinde dinî transformasyonlar ve sosyo- politik değişimler³⁴
11. 1992 Pekin (Beijing) Toplantısı: Çin'de Din ve Modernleşme³⁵

²⁷ *Types of Redemption: Contributions to the Theme of The Study Conference held at Jarusalem 14 th-19 th July 1968*, ed. R. J. Zwi Werblowsky -C. J. Bleeker, Leiden 1970.

²⁸ *Science of Religion. Studies in Methodology. Preceedings of the Study Conference of the International Association for the History of Religions held in Turku, Finland, August 27-31, 1973*, ed. Lauri Honko, The Hague 1979.

²⁹ *Current Progress in the Methodology of the Science of the Religions*, ed. Witold Tyloch, Warsaw 1984.

³⁰ Bu bölgesel toplantı bilhassa metodoloji açısından önemli tebliğler ihtiva eder. Bunlar arasında Thomas Lawson'un Luther H. Martin ile beraber kaleme almış olduğu, Dinler Tarihi'nin temel sorunlarıyla ilgili makalesi ve Donald Wiebe'nin Din Bilimi'nde tarih mit-tarih ayrımı konusundaki makalesi dikkate değer önemli çalışmalardır. Bkz; *Marburg Revisited: Institutions and Strategies in the Study of Religion*, ed. Michael Pye, Verlag 1989.

³¹ *Religionswissenschaft und Kulturkritik: Beitrage zur Konferenz The History of Religions and the Critique of Culture in the Days of Gerardus van der Leeuw (1890-1950)*, ed. Hans G. Kippenberg-Birgitte Luchesi, Marburg 1991.

³² *Studies on Religions in the Context of Social Sciences: Methodological and Theoretical Relation*, ed. Witold Tyloch, Warsaw 1990.

³³ *Northern Religions and Shamanism: The Regional Conference of the International Association for the History of Religions, Selected Papers*, ed. Mihaly Hoppal-Juha Pentikainen, Budapest- Helsinki 1992.

³⁴ *Religious Transformations and Socio- Political Change: Eastern Europe and Latin American*, ed. Luther H. Martin Berlin 1993.

12. 1992 Harare Toplantısı: Afrika Dinleri³⁶
13. 1993 Paris Toplantısı.
14. 1994 Brno Toplantısı: Günümüz Dinleri³⁷
15. 1996 Aarhus Toplantısı: Dinler Tarihi- Rasyonalite İlişkisi³⁸
16. 1996 Bogota Toplantısı: Latin Amerika'da Din ve Etnik Köken³⁹
17. 1997 Turku Toplantısı: Dinlere Metodolojik Yaklaşımlar⁴⁰
18. 1998 Hildesheim Toplantısı: Kitaplaştırılmamıştır.
19. 2003 Delhi Toplantısı: Hint Medeniyetinde Dinler.
20. 2004 Legon (Gana) Toplantısı: Batı Afrika Bölgesinin Kültürel Transformasyonunda Dinin Oynadığı Rol.
21. 8- 11 Eylül 2004 Stander (İspanya) Toplantısı; İspanyol Dinler Tarihi Cemiyeti ile Avrupa Dinler Tarihi Cemiyeti (EASR)'nin ortaklaşa düzenlediği toplantı *Dinlerde Hoşgörü ve Hoşgörüsüzlüğü* ele alınmıştır. (Ayrıca bu toplantıda Türkiye Dinler Tarihi Derneği'nin EASR'e üyeliği resmen onaylanmıştır).
22. 2004 Cakarta ve Semarang Toplantısı: Dinî Uyum Sorunu Metotları ve Eğitim.

³⁵ *Religion and Modernization in China: Proceedings of the Regional Conference of the International Association for the History of Religions, Beijing, China, April 1992*, ed. Dai Kangsheng, Zhang Xinying - Michael Pye, Cambridge 1995.

³⁶ *The Study of Religions in Africa: Past, Present and Prospects. Proceedings of the Regional Conference of the International Association for the History of Religions, Harare Zimbabwe 1992*, ed. Jan Platvoet, James Cox - Jacob Olupona, Cambridge 1996.

³⁷ *Religions in Contact: Selected Proceedings of the Special IAHR Conference Held in Brno, August 23-26, 1994*, ed. Iva Dolezalova, Bretislav Horyna -Dalibor Papousek, Brno 1996.

³⁸ *Rationality and the Study of Religion*, ed. Jeppe Sinding Jensen- Luther H. Martin, Aarhus 1997.

³⁹ *Religion y Etnicidad en America Latina: Memorias del VI Congreso Latinoamericano de Religion y Etnicidad ALER y II Encuentro de la diversidad del hecho religioso en Colombia ICER I-III*, ed. German Ferro Medina, Bogota 1997.

⁴⁰ *Approaching Religion Part I. Based on Paper Read at the Symposium on Methodology in the Study of Religion Held at Ab, Finland, on the 4 th-7 th August 1997*, ed. Tore Ahlback, Abo 1999.

23. 27-30 Ocak 2005 Delhi Toplantısı: Güney ve Güney Doğu Asya Ülkelerinde Dinî Kültür ve Dinî Mozaik.

II. IAHR'nin Kurumsal Yapısı

IAHR'nin yapısı bir Genel kurul, bir Uluslararası Kurul ve bir İdari Kurul olmak üzere üç temel üzerine inşa edilmiştir. Genel Kurul, tüm üye cemiyetlerden oluşan bir yapıdır. Uluslararası Kurul ise her bir milli veya bölgesel cemiyetin iki delegesinden oluşmaktadır ve idari kurulu seçmek ve diğer önemli işleri yerine getirmek üzere kongre dönemlerinde toplanır. Bu kurul, aynı zamanda iki kongre arasında da bir kez toplanır. Son olarak İdari Kurul, IAHR'nin en etkili organı olarak işleyen ve dünyanın belli başlı bölgelerinden, gerekli akademik ve bölgesel dengeler gözetilerek seçilen 12 bilimadamından oluşur. Bir başkan, iki başkan yardımcısı, bir genel sekreter, bir genel sekreter yardımcısı, biri finansdan sorumlu, yedi üyeden oluşmaktadır. Bu kurul, senenin belli günlerinde olmak üzere toplantılar yapmaktadır. İdari kurulun başkanı aynı zamanda IAHR'nin de başkanı olarak görev yapmaktadır. IAHR'nin günümüze kadar başkanlığını yapan değişik üye ülkelere ait bilim adamlarının isimleri ve görev yaptığı yıllar aşağıdadır;

1. 1950-vefat, Gerardus Van der Leeuw (Hollanda)
2. 1950-1959 Raffaele Pettazzoni (İtalya)
3. 1960-1970, Geo Widengren (İsveç)
4. 1970-1980, Marcel Simon (Fransa)
5. 1980/1990, Annemarie Schimmel (Almanya)
6. 1990-1995, Ugo Bianchi (İtalya)
7. 1995-2000, Michael Pye, (İngiltere)
8. 2000- Peter Antes (Almanya)

İdari Kurul, genel olarak beş yıllığına görev yapmakta olup yeni bir kongre sonrası görev değişikliği yapılabilir. Söz gelişi IAHR'nin 2000-2005 yılı idari kurulu şu kişilerden oluşmuştur;

- a. Başkan: Peter Antes (Hannover)
- b. Başkan Yardımcısı: R. I. J. Hackett (Knoxville)
- c. Başkan Yardımcısı: M.A. Mas (Madrid)

- d. Genel Sekreter: Armin W. Geertz (Aarhus)
- e. Genel Sekreter Yardımcısı: G. Ter Haar (The Hague)
- f. Finans Sorumlusu: Gary Lease (Santa Cruz)
- g. Üyeler: M. N. Getui (Nairobi), J. K. Gilhus (Bergen), P. Morris (Wellington), J. K. Olupona (Davis), A. Tsukimoto (Tokyo) a. T. Wasim (Cakarta).

IAHR'ye üye olmak için öncelikli olarak mahalli bir Dinler Tarihi cemiyetine üye olunması ve bu cemiyetin de IAHR'ye dahil olması şartı vardır. Üyeler, genelde bölgesel, kıtasal veya milli kuruluşlar şeklindedir. Eylül 2004 tarihi itibarıyla IAHR'ye üye olan veya üyeliği onaylanacak olan 41 cemiyet şunlardır;

1. AASR (*African Association for the Study of Religions*)
2. ÖGRW (*Österreichische Gesellschaft für Religionswissenschaft*)
3. *Société belgo-luxembourgeoise d'Histoire des Religions*
4. ABHR/BAHR (*Associação Brasileira de História das Religiões/Brasilian Association for History of Religion*)
5. CSSR/SCÉR (*Canadian Society for the Study of Religions/La Société Canadienne pour l'Étude de la Religion*)
6. (Quebec): SQÉR/QSSR (*La Société québécoise pour l'étude de la religion/Quebec society for the study of religion*)
7. CARS (*Chinese Association for the Study of Religion*)
8. ACER (*Asociación Cubana de Estudios sobre la Religión*)
9. *Czech Society for the Study of Religion*
10. *Danish Association for the History of Religions*
11. EAASR (*Eastern African Association for the Study of Religions*)
12. EASR (*European Association for the Study of Religions*)
13. *Finnish Society for the Study of Comparative Religion*
14. *France: Société Ernest-Renan. Société française d'histoire des religions*
15. DVRG (*Deutsche Vereinigung für Religionsgeschichte*)
16. GSSCR (*Greek Society for the Study of Culture and Religion*)
17. *Hungarian Association for the Academic Study of Religions*
18. IASR (*Indian Association for the Study of Religion*)

19. *Indonesian Association for the Study of Research of ReligionIsrael:*
20. *Israel Society for the History of Religion*
21. *Società italiana di storia delle religioni*
22. *The Japanese Association for Religious Studies*
23. *ALER (Asociación Latino Americana para el Estudio de las Religiones)*
24. *Sociedad Mexicana para el estudio de las Religiones*
25. *NGG (Netherlands Association for the History of Religions)*
26. *NZASR (New Zealand Association for the Study of Religions)*
27. *NASR (Nigerian Association for the Study of Religions)*
28. *Norwegian Association for the History of Religions*
29. *Société Polonaise de Science des Religions*
30. *RAHR (Romanian Association for the History of Religions)*
31. *Russian Association for the History of Religions*
32. *Slovak Association for the Study of Religions)*
33. *KAHR (Korean Association for the History of Religion)*
34. *ASRSA (Association for the Study of Religion in Southern Africa)*
35. *SECR (Spanish Association for the Science of Religions)*
36. *SSRF (Svenska Samfundet för Religionshistorisk Forskning) Swedish Association for Research in Comparative Religion*
37. *SGR/SSSR (Schweizerische Gesellschaft für Religionswissenschaft/Société Suisse pour la Science des Religions)*
38. *TARS (Taiwan Association for Religious Studies)*
39. *UARR (Ukrayins'ka Asotsiatsiya Religiyeznavtsiv) (Ukrainian Association of Religion Researchers)*
40. *BASR (British Association for the Study of Religions)*
41. *NAASR (North American Association for the Study of Religion)⁴¹*
42. *TAHR (Turkish Association for The History of Religions- Türkiye Dinler Tarihi Derneği)⁴²*

⁴¹ Geniş bilgi için <http://www.iahr.dk/associations.htm> (25/05/2004).

Küresel anlamda IAHR, UNESCO altında bilimsel bir kuruluş olan *Uluslararası Felsefe ve İnsani Araştırmalar Konseyi (CHPSH)*'nin üyesidir. Cemiyetin ana gayesi, araştırma ve eğitim özgürlüğünden istifade ederek, uluslararası anlayışı ve tenkitsel bilgiyi desteklemektir⁴³.

*Kuruluşun senedi, kurumun yapısı ve işleyişi ile ilgili önemli bilgiler içermekte olup toplam yedi maddeden oluşmaktadır*⁴⁴. Birinci ve ikinci

⁴² Türkiye Dinler Tarihi Derneği (TÜDTAD), 1994'de kurulmuş akademik bir yapı olup Türk din bilimcileri içindeki en etkin ve en organizeli kurumdur. Derneğin tüzüğü, böyle bir teşkilatın kuruluş amacını açıkça ortaya koyar; *Madde 2. Derneğin Amacı: Türkiye'de Dinler Tarihi kültürünün ve düşüncesinin gelişmesine, anlaşılmasına ve yaygınlaşmasına ortam hazırlamak, akademik bir cidiyet ve sorumluluk içerisinde faaliyet ve neşriyatta bulunmak, Türk Dinler Tarihçileri arasında birlik beraberlik ve dayanışmayı sağlamaktır.* TÜDTAD, IAHR'ye üye olmak için 22 Mayıs 2004'de resmen başvurmuştur. Dernek, halen 80'i aşan üyesiyle Türkiye'nin tek ve yegane Dinler Tarihi organizasyonu olma özelliğindedir. Cumhuriyet döneminden itibaren yarım asırlık akademik geleneğe sahip olan Türk Dinler Tarihçileri, aynı zamanda uluslararası bir kuruma başvuran ilk Türk din bilimcileridir. *Derneğin IAHR'ye tam üyeliği 24-30 Mart 2005 tarihleri arasında Japonya'nın başkenti Tokyo'da düzenlenecek olan XIX. Tokyo Kongresi'nde, son gün yapılacak Genel Kurul'da onaylanıp yürürlüğe girecektir.* Türkiye'den bu kongreye iki bilimadamı davet edilmiştir. 2003 tarihli TÜDTAD Genel Kurulu'nda ibra edilen yeni yönetim kurulu üyeleri şu bilim adamlarından oluşmaktadır; Başkan; Prof. Dr. Abdurrahman Küçük (A.Ü.İ.F.- emekli), Başkan Yardı; Prof. Dr. Mehmet Aydın (S.Ü.İ.F.), Veznedar; Doç. Dr. A. Hikmet Eroğlu (A.Ü.İ.F.), Sekreter; Dr. Asife Ünal (A.Ü.İ.F.), Sayman; Bayram Polat (A.Ü.İ.F.). Türkiye'nin IAHR bünyesindeki resmi internet adresi şöyledir; <http://www.iahr.dk/associations.htm#turkey>

⁴³ Armin W. Geertz, "Global Perspectives on Methodology in the Study of Religion", *Perspectives on Method and Theory in The Study of Religion- Adjunct Proceedings of The XVIIth Congress of The International Association for the History of Religions, Mexico City, 1995*, ed. Armin W. Geertz- Russell T. McCutcheon, Leiden- Boston-Köln 2000, 72-73.

⁴⁴ Bu senet, IAHR'nin 22 Ağustos 1970 tarihinde İsveç Stockholm'de yapılan XII. Genel Kongresinde kabul ve teyit edilmiş benimsenmiş ve sırasıyla 22 Ağustos 1975'de İngiltere, Lancaster'de yapılan XIII. Genel Kongresinde, 3 Eylül 1990'da İtalya, Roma'da yapılan XVI. Genel Kongresinde ve son olarak 12 Ağustos 2000 tarihinde Güney Afrika, Durban'da yapılan Genel Kongresinde yeniden gözden geçirilmiştir. Geniş bilgi için <http://www.iahr.dk/constitution.htm> (24/05/2004)

madde, teşkilatın kuruluş yeri, tarihi ve amaçlarından bahseder. Buna göre hiçbir kâr amacı gütmeyen bu kurum, öncelikle uluslararası seviyede Dinler Tarihçilerin bilimsel faaliyetlerini desteklemek ve bilimadamları arasındaki iş cemiyetini artırmak için kurulmuştur. Bunun yanında IAHR bilimsel açıdan, Dinler Tarihi alanında uluslararası kongreler, sempozyumlar, kollükumlar düzenlemek, kongre ve benzeri toplantıların kararlarını yayınlamak, ulusal ve bölgesel Dinler Tarihi cemiyetlerinin formasyonuna yardımcı olmak, Dinler Tarihi ile ilgili dergi, bülten ve monograflar neşretmek veya bu amacı desteklemek, Dinler Tarihi'nin akademik araştırmasına katkı sağlamak ve bunu teşvik etmek için uygun adımlar atmak gibi amaçlar güder.

Üçüncü madde (A ve B fıkraları) birliğe üye olacak cemiyet ve birliklerde aranacak şartları sıralar, ülkesinde uygun bir cemiyet veya cemiyetin bulunmadığı bilim adamlarının üye olabileceğini açıklar. Buna göre cemiyet ve birlikler, İdare Kurula ve Uluslararası Komite'ye üye olmak için başvurmak zorundadırlar. Başvurular bu iki yetkili kurul tarafından değerlendirilip en yakın zamanda toplanacak olan Genel Kurul'da karara bağlanır.

Senedin dört, beş ve altıncı maddeleri IAHR'nin yönetim mekanizmandaki kurulların işlevleri ve faaliyetleri konusunda genel bilgiler verirken yedinci madde bu cemiyetin maddi kaynaklarından bahseder. Kurum, finans açısından üye birlik ve cemiyetlerin veya bireysel başvuran bilimadamların yıllık aidatlarına bağımlıdır. Aidat miktarı İdari Kurul tarafından belirlenmekte olup bunlara ilave olarak nakdi veya ayni yardım veya bağışlar da edilmektedir. Son madde, bu senedin Genel Kurulun oluruyla yürürlüğe girdiğinden bahsetmektedir.

Sonuçta IAHR, güçlü ve büyük ideallerle donattığı teşkilat yapısıyla küresel, bölgesel ve yerel anlamda üye ülkelerle kurumsal yollarla akademik işbirliğini içine girmekte, bilhassa üye cemiyetlerin bilimselliklerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu kuru-

luş, aynı zamanda teşkilat düzenlemesiyle, tüzüğüyle ve yayınlarıyla üye cemiyetlere model olmakta ve kurumsal açıdan teşkilatlanmalarını sistemleştirmektedir. Bu kurumsal katkı, aynı zamanda kişisel olarak Dinler Tarihçileri arasındaki koordinasyonun güçlenmesine, akademik ve kişisel alış-verişlerin gelişmesine, bilim adamlarının ait oldukları dinî gelenekleri yerinden görmek üzere karşılıklı kişisel yakınlaşmaların ve bilimsel ve turistik seyahatlerin artmasına da katkıda bulunmaktadır.

II. IAHR Bilimsel Toplantılarının Dinler Tarihi Metodolojisine Katkıları

Dinler Tarihçiler, sosyal beşeri bilimler hatta din bilimleri içinde en organizeli ve sistematik faaliyetler düzenleyen bilim adamlarının başında gelmektedirler. Diğer din çalışmalarının aksine dinlere çok boyutlu bir perspektiften değerlendirmeleri sebebiyle geniş bir çalışma alanına sahip olan bilim adamları, organizeli olmak zorunda olduklarını daima hissetmektedirler. Bu bağlamda IAHR, küresel anlamda Dinler Tarihi disiplinin gittikçe gelişen bir teorik çatıya sahip olmasına katkı sağlayan en önemli ve en yetkin kuruluştur.

Nitekim çağdaş Alman Dinler Tarihçi Kurt Rudolph'un da dediği gibi IAHR'nin ana gayesi, Dünya Dinleri Parlamentosu'nda olduğu gibi tüm din mensuplarını yılda bir kez bir araya getirmek olamaz. Yine bu kurum, -eğer kendi özgün ruh ve otonomisini korumak istiyorsa-sadece kendi metodolojisiyle yetinmemeli, kendi kurumsal yapısını iyice kurarak yeni ideolojik yaklaşımlar üretme işlevini de sürdürmelidir⁴⁵.

İskoç Dinler Tarihçi Ninian Smart (Ö. 2001) ise milletlerin ve kültürlerinin karşılıklı olarak birbirlerini tecrit etme döneminin artık geçtiğini ve özellikle akademik anlamda uluslararası temsillerin daha fazla ön plana çıktığını belirterek IAHR gibi bir kuruluş yoluyla

⁴⁵ Kurt Rudolph, "The History of Religions and the Critique of Ideologies", Historical Fundamentals and the Study of Religions, New York- London 1985, 74.

la, Dinler Tarihçilerin metod ve teori konusundaki bilgilerinin artabileceğini ve problemlerin bertaraf edilip akademik seviyelerinin yükselebileceğini açıklamaktadır⁴⁶.

Zaten İngiliz Dinler Tarihi Cemiyet başkanı Ursula King'e göre IAHR, özgün özellikleriyle, Dinler Tarihi sahasındaki farklı pek çok metodolojik perspektifin barış içinde bir arada bulunabileceğine yönelik en somut kanıt olarak karşımızda durmaktadır. Ona göre özellikle 1958 Tokyo Kongresi'nden itibaren Dinler Tarihçiler gittikçe artan metodolojik tartışmalarda IAHR'i aktif bir zemin olarak kullanmaya başlamışlardır. Bilhassa Tokyo toplantısıyla beraber, Batılı Dinler Tarihçiler Doğu hakkındaki bilgisizliklerinin daha çok farkına varırlarken, genelde bütün Dinler Tarihçiler, dinin özü ve tezahürleri konusunda Batı ile Doğu arasında ortaya çıkan geniş yorum farklılıklarını daha berrak görmeye başladılar⁴⁷.

Günümüz (2004) IAHR Genel Sekreteri, Danimarkalı Dinler Tarihçi Armin W. Geertz, Alabama Üniversitesi Dinler Tarihi bölümünden Russell T. McCutcheon ile birlikte 1995 yılında Mexico City'de ortak sunduğu tebliğde bu cemiyetin pek çok üyesinin bir dini yaşamakla onu araştırmak arasındaki farkı karıştırmama arzusu taşıdığının altını çizmektedir. Ona göre IAHR, araştırma yaparken normatif olmamak ve her hangi bir dinin iman ikrarını yapmamak gayesiyle üyelerine elinden gelen katkıyı yapmaktadır⁴⁸.

1958 yılında Tokyo'da yapılan IX. Genel Kongre sırasında Avrupalı Dinler Tarihçiler, Asya'dan gelen meslektaşlarının çok dağınık metodolojik yaklaşımlarını gördüklerinde bunun derhal mercek altına alınması gerektiğini anlamışlardı. Bu sebeple metodolojik

⁴⁶ Russell T. McCutcheon, *Manufacturing Religion-The Discourse on Sui Generis Religion and The Politics of Nostalgia*, Oxford 2003, 148.

⁴⁷ Ursula King, 50- 51.

⁴⁸ Armin W. Geertz- Russell T. McCutcheon, "The Role of Method and Theory in The IAHR", *Perspectives on Method and Theory in The Study of Religion-Adjunct Proceedings of The XVIIth Congress of The International Association for the History of Religions, Mexico City, 1995*, ed. Armin W. Geertz- Russell T. McCutcheon, Leiden- Boston-Köln 2000, 3-38.

problemlerin çözümüne yönelik pratik adımlar, 1960 yılında IAHR'nin X. Genel Kongresinin yapıldığı Marburg'da atılmıştır. Burada yapılan toplantı sırasında Din Fenomenoloğu Jouco C. Bleeker, Dinler Tarihi'nin kargaşa içindeki metodolojik geleceğine dair çok önemli bir tebliğ vermiştir. Bleeker, bu tebliğinde din fenomenlerinin değerinin, ancak din kavramının aşkın gerçekliğin tahakkuku olarak anlaşılmasıyla bilinebileceğini, bundan dolayı Doğu Batı arasındaki anlayış farklılıklarının metodolojiye olumlu katkılar olarak düşünülmesi gerektiğini savunmuştu⁴⁹. Bleeker, bu anlamda, kurumsal bir yapı içinde gelişen bir disiplin olarak Dinler Tarihi'nin gelecekteki görevini şöyle özetler; *Dinler Tarihi, teolojinin değil beşeri bilimlerin bir dalıdır ve uluslararası bir siyaset güder. Dinler tarihi öncelikli olarak kendi kültürel vazifesine daha fazla duyarlı olmalıdır. Hatta bu disiplin, dinlere ait meselelere karşı sırtını dönmemeli ve beklenen muhtemel katkısını derhal yapmalıdır. Ona göre bu beklentiler, a. Gerçek bir dinin nasıl olduğunun ayırımını yapmakla, b. Dinlerin tiplerini teşhis edip onların değerlerini belirlemekle hatta gelecekteki değerini önceden kestirmekle veya hangi ideolojik unsurlara bağlı olabileceğini araştırmakla, c. Dinin çağdaş ve gelecekteki değerini belirlemekle yani dinde neyin öze ait neyin ait olmadığını belirlemekle, d. Dinler arasındaki sempati ve hoşgörüye dayalı anlayışı geliştirmekle gerçekleştirilebilir*⁵⁰.

Bleeker'e akademik cevap bir ara IAHR yönetiminde genel sekreterlik de yapacak olan İsrailli R. J. Zwi Werblowsky'den gelmiştir. O, Dinler Tarihi metodolojisi içinde Doğu/Batı şeklinde sözde bir ayırıma karşı çıkacaktır. Werblowsky, *Dinler Tarihi Çalışmalarında Temel Asgari Şartlar* başlığını taşıyan ve Eliade dahil başlıca önemli Dinler Tarihçilerinin de imza attığı⁵¹ Bir deklarasyon yayınlamış ve bu deklarasyon, Dinler Tarihçiler arasında geniş yankılar bulmuş-

⁴⁹ C. Jouco Bleeker, "Future Task of the History of Religions", *Numen International Review for the History of Religions*, 7 (1960), 227.

⁵⁰ Bleeker, 230-233.

⁵¹ Deklarasyona imza atan bazı bilim adamları şunlardır; Erwin Ramsdell Goodenough, Joseph Kitagawa, R. C. Zaehner.

tur. Werblowsky'nin deklarasyonu özetle şu maddelerden oluşmaktaydı;

1. Dinler Tarihi'ne ait (*Religionswissenschaftliche*) metot, batılıların icadı olmasına rağmen onun metodolojisini “doğu” veya “batı” diye bölgelere ayırmak, insanı yanlışlığa götürecek bir yöntemdir. Söz gelişi günümüzde bile doğuda olduğu halde *Religionswissenschaft yaklaşımını* benimseyenler olacağı gibi Batı'da olduğu halde *sezgisel yaklaşan* (intuitionists) bilimadamları bulunabilir. Dinî yapıların ve teşekküllerin anlaşılması (*Verstehen*), öteden beri tüm beşeri bilimlerin temel sorunudur. Bu yüzden Doğu'nun bütünü kavramak istediğini veya Batı'nın sadece parçalı bölümler veya detaylarla uğraştığını iddia etmek ancak mübalağalı bir söylemdir. Mukayeseli Din Bilimi, büyük gelişmelere ihtiyaç duyan bir metodolojiye sahip olmasına rağmen hala bunu başarmış değildir. Bu disiplinin temel amacı, dinlerin hem bütün olarak hem de tek tek mahiyetlerini daha iyi anlamaktır. Bunu yaparken ve dinin mahiyet ve işlevini ortaya koyarken bilimsel meşruluktan uzaklaşmaz.

2. Dinler Tarihi (*Religionswissenschaft*), kendini beşeri bilimler(humanitas)'in bir kolu olarak anlar. Bu bilim, antropolojik bir disiplin olup, dinî bir fenomeni, beşer kültürünün bir ürünü, özelliği veya bir çehresi olarak görür. Din bilimcilerinin bulunduğu ortak zemin, Aşkın Varlığın tecrübesinin, (*numinous*'un bilinmesine yönelik her türlü hareketin), tüm insanları kuşatacak şekilde aynı kaldığı ve uygun bir metot yaklaşımıyla bilinebileceği fikridir. Çeşitli dinlerin değer sistemleri, ampirik açıdan disiplinin meşru objeleridir. Dinin mutlak değeri konusu ise bu bilimin asıl konusu dışındadır.

3. Dinî fenomenlerin değerini, aşkın varlığa verdikleri yanıtın doğrulanmasına bağlı olduğunu düşünmek, Dinler Tarihi'nin temellerine aykırıdır. Çünkü bu disiplinin olgu ve analizleri bu durumda her hangi bir dinî sistem için hammadde olacaktır. Bu durum disiplin ve bilim adamı için obje olamaz. Dinler Tarihi, sonuçta dinlerin aşkın birliğini sağlamak bir niyet ve görev içinde değildir.

4. Dinler Tarihi, kendi dışında bir aklanma aracına ihtiyaç duymaz ve bunu araştırmaz. Aksine o, kendisine tarihsel hakikatin araştırma imkanı sağlayan bir kültür kalıbı içinde daima kalmak zorundadır. Bilim adamları, özgün alanları ne olursa olsun ve hangi özgün kültürel ve tarihsel konumda olursa olsun, her zaman bilimsel çalışma etiği içinde hareket etmelidirler.

5. Bu disiplinin bazı ideallere katkı sağlayacak türden kuruluşlara sahip olmaları mümkündür; söz gelişi onların ulusal, uluslararası , siyasi, sosyal, ruhani veya başka türden organizasyonlara sahip olmaları onların tercihidir. Ancak bu noktada yapıların asıl rengini belirleme yetkisi doğrudan IAHR'ye verilmeli ve dağınık bireysel ideolojilere geçit verilmemelidir. Bir başka ifadeyle Dinler Tarihçiler, kişisel ideolojilerinde IAHR ile ortak hareket etmelidirler⁵².

Werblowsky, Marburg toplantısı sonrasındaki duruma yönelik de ışık tutmak ister; ona göre sosyolog ve antropologların IAHR kongrelerinde bulunmaması büyük eksikliklerdir. Çünkü bu disiplinlerin Dinler Tarihi'ne hayati katkıları beklenenden de çoktur. Yine ona göre belki bu bilim adamları IAHR'nin toplantılarını çok amatörce teologlar tarafından yapıldığını sandıkları için katılmamışlardır⁵³.

Dinler Tarihi metodolojisinde 1960'ların ikinci yarısından itibaren spekülative bazı felsefi meselelerin girdiği görmekteyiz. söz gelişi, bu dönemde Marxizm, psiko-analitik meseleler, Avrupa kıtasına özgün hermönetikler, söylem analizleri, yapı bozuculuk (deconstructionism) ve semiyotik bilim gibi ideolojik ve bilimsel yaklaşımlar, etkili bir biçimde Dinler Tarihçilerini meşgul etmeye başlamıştır⁵⁴.

⁵² Annemarie Schimmel, "Summary of the Discussion", *Numen International Review for the History of Religions*, 7(1960), 236-237.

⁵³ R. J. Zwi Werblowsky, "Marburg and After?", *Numen International Review for the History of Religions*, 7 (1960), 215-220.

⁵⁴ Geertz- McCutcheon, 17-18.

1970'lere gelindiğinde ise Dinler Tarihi içinde gözlemlenen söz konusu çok boyutlu metot ve teoriler, bir anlamda bilim adamları arasında bilimsel bir anlaşmazlığa da götürecekti. Söz gelişi 1970'de düzenlenen XIII. Stocholm Kongresi'nin en önemli özelliği, uluslararası çapta bir toplantı olarak Dinler Tarihçileri arasında metot, tanım ve teori konusundaki anlaşmazlıkların olduğu konusunda ortak bir düşüncenin dile getirilmesine imkan sağlamasıdır. Yine Stockholm Kongresi, Dinler Tarihi metodolojisinde bilhassa teorik bazda ve global boyutlarda ihtilafların zirve noktaya çıktığı bir döneme de işaret etmektedir. Ancak yine de toplantıya katılan Dinler Tarihçiler, bu aykırı düşünceleri, bir nevi "müzikal çok seslilik" olarak değerlendirmekte ve önemli bir başlangıç olarak bunu önemsemekteydiler⁵⁵. Hatta IAHR Genel Sekreteri ünvanıyla genel kurula hitap eden Bleeker, metodolojik açıdan tamamen kuşatıcı sistematik alan araştırmalarının yapılamamasının sebebini, dinler tarihinin tamamını veya büyük kısmını saha araştırabilecek yetenekte bilim adamı fikrinin son yıllarda yavaş yavaş ortadan kalkmasına bağlamaktaydı⁵⁶.

1973 yılında Finlandiya Turku'da yapılan IAHR bölgesel toplantısı ise Dinler Tarihi metodolojisinin tartışıldığı bir diğer önemli köşe taşlarından biridir. Çağdaş Dinler Tarihçiler, bu toplantıyı bilimadamlarını ortak bir teorik çatı altında toplama gayreti olarak görürler. Öyle ki böyle bir arzu, disiplini hem teorik açıdan *cılız olmaktan* kurtaracak hem de onun disiplinler arası yardımlaşma isteğini cesaretlendirecekti. Zaten metodolojik ve teorik bir konsensus sağlamak olduğu için, bilimin gelecekte bu bağlamda

⁵⁵ Anne Stensvold, "Hunting for Paradigms in the History of Religions" *Unterwegs, New Paths in the Study of Religions- Festschrift für Michael Pye*, ed. Christoph Kleine, Monika Schrimpf, Katja Triplett, München 2004, 47-60.

⁵⁶ C. Jouco Bleeker, "Looking Backward and Forward", *Proceedings of the XIIIth International Congress of the International Association for the History of Religions, Stockholm 1970*, ed. C. J. Bleeker, Geo Widengren, Eric J. Sharpe, Leiden 1975, 23-32.

atacağı adımlara yardımcı olacak yol haritası belirlemek gerekiyordu⁵⁷.

Nitekim ev sahibi sıfatıyla Finlandiya'lı Dinler Tarihçi Lauri Honko, açılış konuşmasında, Dinler Tarihi disiplininin kısmen metodolojik kısmen de dilsel ve kültürel açıdan farklı ekollere ayrıldığını belirtir. Ona göre bu ekollerin aynı kavşakta karşılaşması da çok zordur. Hatta ortak teori eksikliği, aynı zamanda bilim adamları arasında tarihsel, fenomenolojik, filolojik, psikolojik, sosyolojik, antropolojik ve etnolojik yaklaşımlara yönelmeye yol açmıştır. Honko, metodolojideki bu çok bileşenliliğin, farklı ve birbirleriyle tezat olan konulara girmeyi beraberinde getirdiğini ve bunun da ihtilafları körüklediğini ileri sürmektedir⁵⁸. Burada hemen belirtelim ki aslında Dinler Tarihi içindeki metot ve terminoloji kargaşası çok eskilere dayanmaktadır. Öyle ki 1908'de Oxford'da yapılan III. Uluslararası Dinler Tarihi Kongresi'nde Kanada'lı bilim adamı Louis H. Jordan, alandaki terminoloji kargaşası görmüş ve bunu "Babil'in farklı dilleri kadar karmaşık bir durum" olarak betimlemişti⁵⁹.

1973 Turku Toplantısı sırasında sunulan ve çoğunlukla metodolojiye ayrılmış olan tebliğler üç bölümde ele alınıp kitaplaştırılmıştı. Birinci bölüm, *Dinî Geleneklerin Sözlü ve Yazılı Vesikaları* adını taşıyordu. Bu bölümde özellikle Juha Pentikainen'in "Tasnif Bilimi ve Sözlü Gelenegin Kaynak Tenkitçiliği" adlı makalesi Dinler Tarihçilerinin tasnif işinde karşılaştığı sorunlara işaret etmekteydi⁶⁰. Tebliğciler arasında Joseph Kitagawa ise "İlk Dönem Şintoizm'de Literal

⁵⁷ Geertz- McCutcheon, 18.

⁵⁸ *Science of Religion: Studies in Methodology Proceedings of the Study Conference of The International Association for the History of Religions, held in Turku, Finland August 27-31, 1973*, ed. Lauri Honko, The Hague 1979, XVI-XVII.

⁵⁹ Armin W Geertz- Russell T. McCutcheon, 9.

⁶⁰ Juha Pentikainen, "Taxonomy and Source Criticism of Oral Tradition", *Science of Religion- Studies in Methodology. Preceedings of the Study Conference of the International Association for the History of Religions held in Turku, Finland, August 27-31, 1973*, ed. Lauri Honko, The Hague 1979, 35-52.

Kaynak Tenkitçiliği” konusunu ele almıştı⁶¹. İkinci bölüm ise *Din Fenomenoloji’nin Geleceği* başlığını taşımaktaydı. Burada sunulan önemli tebliğler arasında, Haralds Biezais’in “Din Tipolojisi ve Din Fenomenolojisi” adlı tebliği⁶², Ugo Bianchi’nin “Dinler Tarihi ve Din Biliminde Dinî Antropolojik Yaklaşım” başlıklı tebliği⁶³ ve bu tebliğlerin müzakereleri bulunmaktaydı. Üçüncü bölüm ise *İfadeci bir Söylem olarak Din* ana başlığını taşımaktaydı ve özellikle Lauri Honko’nun Ritüellerle ilgili teoriler konusundaki tebliği⁶⁴ ile James Barr’ın Din Dili adlı tebliği⁶⁵ bu bölümde dikkatimizi çekmektedir.

Finlandiyalı çağdaş Dinler Tarihçi Haralds Biezais, tebliğinde tipolojinin fenomenolojik metot içindeki ele alınış biçimlerini değerlendirmiştir. Ona göre bu çabalar tarihsel ve fenomenolojik yaklaşımlar arasındaki gerilimden istifade etmek isteyen gayretlerdir. Yine Biezais, dinlere tipolojik yaklaşımın, dinlerde ortaya çıkan olguların, gruplara ayrılmasına ve ampirik açıdan karakteristiklerinin belirlenmesine katkı sağlayacağını ileri sürmektedir. Ona göre dinlerde bulunan tiplerin, soyut ve normatif sistemleşme kaidesi olarak değerlendirilmesi, bilim adamının kendi yolunu bulmasına yardım edecektir. Yine o, disiplin için tipolojik metodun özgün bir epistemolojik metot haline dönüşebileceğini belirtir⁶⁶.

Bu toplantıda hazır bulunan İtalyan Dinler Tarihçi Ugo Bianchi (ö.1995), Dinler Tarihi ile Antropoloji ilişkisini ele aldığı tebliğinde, Antropolojinin bu disiplin için tanım, metot ve epistemoloji açısından temel sorunlar ortaya çıkardığını ileri sürer. Bianchi’ye göre yapılacak antropolojik tanımların mahiyeti, Dinler Tarihi metodolo-

⁶¹ Joseph Kitagawa, “Early Shinto: A Case Study”, a.e., 87-97.

⁶² Haralds Biezais, “Typology of Religion and The Phenomenological Method”, a.e., 143-159.

⁶³ Ugo Bianchi, “The History of Religions and the Religio-anthropological Study of Religion”, a.e., 299-321.

⁶⁴ Lauri Honko, Theories Concerning the Ritual Process: An Orientation”, a.e., 369-389.

⁶⁵ James Barr, “ The Language of Religion” a.e., 429-440.

⁶⁶ Biezais, 159-160.

jisine zenginlik sağlaması açısından önemlidir. Bu yüzden her halükarda din hakkındaki fenomenolojik, morfolojik ve tipolojik yaklaşımların tarihsel dayanakları olmalıdır. Ona göre tarihsel yaklaşım ile antropolojik yaklaşım iki ayrı yaklaşımdır. Hatta ona göre antropolojik yaklaşım, belli cemiyetler içinde işlev gördüğü sürece, dinlere tarihsel yaklaşan metodun taleplerini tam olarak karşılayamaz. Ugo Bianchi, böylece Dinler Tarihi ile antropologların çalışma alanları arasında katı bir farka işaret eder. Ona göre, tarihsel vurgusuyla Dinler Tarihi, antropologların aksine, dinin ve dinî olanın mahiyetine yönelik geleneksel ve alışıldık tanımlamalara bağlı kalmakla yetinmez⁶⁷.

Şunu hemen belirtelim ki 1973 Turku Toplantısının metodoloji ve teori konusundaki ihtilafları giderme azmi yeterli olmadı. Sonuç yine tam bir karmaşaydı. Öyle ki katılımcılar, şu neticeye vardılar; *Dinler Tarihi için tüm ihtilafları giderecek aşkın ve toparlayıcı tek bir teori yoktur*. Bununla beraber herkes kabul etmişti ki geçmiş dönemde Dinler Tarihi vasat ayarda bir teoriler sistemi geliştirmiştir ama artık bunlar günümüzde yeterli olmamaktadır ve bilimin metodolojisi, çeşitli meydan okumalarla karşı karşıya bulunmaktadır. Buna dayanarak, toplantıya katılanların çoğunluğu, daha yapıcı sosyolojik ve psikolojik araştırmalara ihtiyaç duyulduğu konusunda hemfikir oldular. Böylece onlara göre dinî veriler ile elde var olan orta ölçekli teoriler arasındaki diyalektik ilişkiler, bilinçli bir şekilde daha da geliştirilebilecekti. Bu toplantıda gözlemlenen bir diğer sonuç da kutsal metinlere önem veren Dinler Tarihçileri ile sosyal ve antropolojik konulara ilgi duyan Dinler Tarihçilerin kesin çizgilerle ayrışması olmuştu⁶⁸.

Metodolojinin daha fazla berraklaşmasına yönelik çabalar ve istekler, sonraki dönemlerdeki IAHR toplantılarında da kendini belli etmiştir. Söz gelişi IAHR'nin 1975 de Lancaster'da yaptığı kongre,

⁶⁷ Ugo Bianchi, "The History of Religions and the Religio-anthropological Study of Religion", *a.e.*, 299-301.

⁶⁸ Armin W Geertz- Russell T. McCutcheon, 18-19.

metodolojik yeniliklere açıklığı göstermekteydi. Kongrenin yayını, daha fazla yapısalcılığa, semiyotiğe ve hermönetiğe bağlı kalınmasına yönelik bilimsel çalışmalarla doludur. Bu kongre sırasında Donald Wiebe, Hans Penner, E. Thomas Lawson gibi 1980'li yıllarda etkili olacak yeni bilim adamları bilim sahnesine çıktı ve o günden beri bu şahıslar teorik çatıya yönelik çok önemli çalışmalara imza atmaktadırlar. Yine ev sahibi Dinler Tarihçiler bile kendi aralarındaki metodolojik çoğulculuğun farkındaydılar ve bu duruma meşruluk vermek zorunda kalmaktaydılar⁶⁹.

İçerik açısından 1975 Lancaster Kongresi yapısalcılık⁷⁰ ve din dili⁷¹ konularında bazı önemli metodolojik katkılar sağlamasının yanı sıra, Jacques Waardenburgh'a ait Kıta Avrupa'sı içinde Dinler Tarihi'nin durumunun ele alındığı çok önemli bir tebliğ de sahiptir. Waardenburg, burada Avrupalı Dinler Tarihçilerin başlangıçta kendilerinin dinî metinlerin araştırılmasına öncelikli olarak adadıklarını ve bu yüzden uzun müddet kutsal metin araştırmacıları olarak ünlendiklerini günümüzde ise bu durumun ortadan kalktığına işaret eder. Yine ona göre, Dinler Tarihi(*Religionswissenschaft*)'nin Avrupa'da doğuşu, aynı zamanda mukayeseli, antropolojik, sosyolojik, psikolojik araştırmaları da körüklemiş ve yine bu araştırmalar yoluyla disiplinemiz, kendi otonomisi kazanabilmiştir. Bilimin karşılaştığı klasik sorunların yanında din veya gittikçe gelişen modern toplumların karşılıklı ilişkileri sebebiyle ortaya çıkan yeni sorunlar da bu disipline yansımıştır. Bu sorunlar öncelikle, cemiyet ve kültürlere dayanmaktaydı. Waardenburg, Dinler Tarihi'nin Avrupa kıtasında kendine özgü bir takım hassas dengelerinden bahseder; söz gelişi ona göre Avrupa, geleneksel olarak, daha ideolojik araştırmalara (dinî, kültürel ve sosyal) girmekte ve nispeten daha fazla

⁶⁹ *History of Religions Proceedings of the Thirteenth International Congress of the International Association for the History of Religions* (Lancaster 15-22 August 1975), ed. Michael Pye- Peter McKenzie, Leicester 1980, 19.

⁷⁰ R. E. Florida, "Structuralism, A Two- Edges Sword?", *a.e.*, 102.

⁷¹ E. T. Lawson, *Ritual Language: "A Problem of Method in the Study of Religion"*, *a.e.*, 106.

kurumsal bağımlılıkla Dinler Tarihçiliği yapmaktadır. Bu hassasiyetlerin sonucunda Waardenburg'a göre doküman ve bilgi sıkıntısı çekmeye başlayan Dinler Tarihçiler, aynı zamanda beşeri açıdan Batılı insanın dünya üzerindeki yerini sağlamlaştırmaya da önem vermek zorunda kalmıştır⁷². Waardenburg'un yanı sıra Guilford Dudley de, çok etkili bir tebliği sunarak -belki biraz ağır bir itham olarak-Eliade'yi *tarihi dışlayan dinler tarihçi (anti-historian of religions)* olarak tenkit etmesi ilginçtir⁷³.

1973 Turku toplantısından sonraki IAHR tarihinin ikinci metodolojik toplantısı, 1-15 Eylül 1979 tarihleri arasında Polonya, Varşova'da düzenlenmiştir. Bu toplantıda, Dinler Tarihi'nin temel metodolojik sorunların yanında, sosyal gelişim sürecindeki dinler ve laik kültürlerde din konuları ele alınmıştır. Bu toplantıda, bilhassa Bianchi ve Kitagawa'nın tebliğleri dikkat çekicidir. Bianchi, Dinler Tarihi'nin otonomisine yönelik bazı sorunlara yer verdiği tebliğinde, bu konuda sorun yaşanmak istenmiyorsa Dinler Tarihi çalışma alanının, kesinlikle mukayeseli tarihsel araştırma perspektifini kaybetmemesinden geçtiğini belirtirken⁷⁴ Joseph Kitagawa, güncel metodolojik meseleler konusundaki tebliğinde öncelikle global anlamda disiplin içinde ortaya çıkan semantiğe dair terminolojik yanlış kavramlaştırma gayretlerinin bulunduğunu ifade eder. Ona göre disiplin için ikinci metodolojik sorun, kendi otonomisini güçlendirecek tutarlı bir metoda ve amaca sahip olup olmadığı tartışmasıdır.

⁷² Jacques Waardenburg, "Some Observations about the Development of Religionswissenschaft in Continental Europe over the Last Five Years", *History of Religions Proceedings of the Thirteenth International Congress of the International Association for the History of Religions (Lancaster 15-22 August 1975)*, ed. Michael Pye- Peter McKenzie, Leicester 1980, 107-108.

⁷³ *History of Religions Proceedings of the Thirteenth International Congress of the International Association for the History of Religions (Lancaster 15-22 August 1975)*, ed. Michael Pye- Peter McKenzie, Leicester 1980, 105-116. Bu tebliğ daha sonra genişletilip kitaplaştırılmıştır; Guilford Dudley, *Religion on Trial: Mircea Eliade and His Critics*, Philadelphia 1977.

⁷⁴ Ugo Bianchi, "On Some Methodological Issues Concerning the Autonomy of the History of Religions", *Current Progress in the Methodology of the Science of the Religions*, ed. Witold Tyloch, Warsaw 1984, 41-48.

Kitagawa'nın üçüncü sorun olarak verdiği mesele, bu disiplinin, tüm insan ırkının dinî tecrübelerini kucaklayacak özgün bir bilim olup olmadığı hakkında öne sürülen beyhude tartışmalardır. Ona göre Dinler Tarihi, genel olarak dinler hakkındaki humanistik araştırmalardan ibarettir⁷⁵.

1980'lerden itibaren Dinler Tarihçileri arasında Avrupa-merkezli anlayış ağırlığını daha fazla hissettirmeye başlamıştır. Öyle ki IAHR üyeleri bile bu durumunun farkındaydılar. Söz gelişi 1970- 1980 arasında IAHR başkanlığı yapan Fransız Dinler Tarihçi Marcel Simon, bir tedbir olarak "coğrafik genişlemeyle" ilgili olarak bir program yayımladı. Bu, mümkün olduğu kadar daha fazla ülkenin üye yapılmasını teşvik eden bir eylemdi. Bu çaba, belki de A.B.D'nin siyasi baskısıyla ve UNESCO'nun altında faaliyet gösteren *Uluslararası Felsefe ve Beşeri Bilimler Konseyi* (CIPSH)'nden gelen yoğun istekle olmuştu. Hatta bu doğrultuda Simon, daha rahat genişleme gayesiyle IAHR'nin isminde değişiklik yapılması zamanının artık geldiğini açıklayan ilk resmi kişi olmuştu⁷⁶.

1980 yıllarda ise Dinler Tarihçileri arasında metodolojik ve teorinin çatının oluşmasında diğer sosyal bilimlerin rolü konusu önem kazanmaya başlamıştır. Nitekim IAHR'nin 1989 (Polonya) Varşova'daki toplantısında, bu konu ele alınmış ve özetle şu neticeye varılmıştı; *"Dinler Tarihi'nin bir beşeri ve kültürel bilim olarak yenilenmesi ve yorumlanmasına izin veren ismindeki "tarih" sözcüğünü mahiyetine yönelik genel bir mutabakat bulunmaktadır. Yine ismindeki din terimi sosyal faaliyetleri hem içkin hem harici olarak birbirine bağlayan bir gerçeklik olarak anlaşılması da ortak bir konu olmuştur. Buna ilave olarak dinî fenomenlerle karşılıklı yakın ilişki içinde bulunan sosyal süreçlerin tahlili,*

⁷⁵ Joseph M. Kitagawa, "Random Reflections on Methodological Problems of the History of Religions", *a.g.e.*, 125-127.

⁷⁶ Marcel Simon, "Address", *History of Religions Proceedings of the Thirteenth International Congress of the International Association for the History of Religions* (Lancaster 15-22 August 1975), ed. Michael Pye- Peter McKenzie, Leicester 1980, 154-156.

ancak daha çok bilişsel disiplinlerden gelen yenileyici sosyal teori ve modellerin değerlendirilmesi ve kullanılmasıyla mümkün olabilir. Bu metodolojik yönelimlerin verimli olup olamayacağı konusu gelecekteki bilimsel faaliyetlerle ancak anlaşılabilir”⁷⁷.

Diğer sosyal bilimlerle derin ilişkiye girmek, 1997 yılında Finlandiya, Turku’da yapılan bir diğer bölgesel toplantıda da gündeme gelmiş ve "Dinlere Metodolojik Yaklaşımlar" adlı sempozyumda modern akımların disipline etkisi konusu ele alınmıştır⁷⁸. Bu toplantı, IAHR ile Finlandiya Dinler Tarihi Cemiyeti’nin ortaklaşa düzenlediği bölgesel bir konferans olmasına rağmen mahiyeti açısından çok önemli bir metot toplantısı olup Avrupa ülkelerinin yanı sıra Kanada, A.B.D. ve Afrika’dan da katılan yaklaşık 100 bilim adamının katkısıyla gerçekleştirilmiş ve 43 tebliğ sunulmuştur. Ev sahibi olarak fenomenolog Lauri Honko, giriş mahiyetindeki tebliğinde 1972 yılında yine Turku’da yapılan metot toplantısını atıflar yapan tarihsel bir değerlendirme yapmıştır. O tebliğinde Dinler Tarihi metodolojisinde hakim olan iki önemli değişime ışık tutmuştur; din tanımlarındaki yeni gelişmeler ve feminist (cinsiyetle) ilgili temel yaklaşımlar. Genel olarak toplantıda sunulan tebliğler, aynı zamanda Dinler Tarihi metodolojisinin *nasıl geniş bir alan olduğunu* bize göstermektedir. Söz gelişi toplantı göstermektedir ki çağdaş Dinler Tarihi, geniş bir yelpaze içinde linguistik (filoloji, yapısalcılık, semiotik, edebiyat), felsefe (hermönetik, feminizm, ileri sömürgecilik eleştirisi), sosyal bilimler (antropoloji, sosyoloji), tarihsel (tarih-

⁷⁷ *Studies on Religions in the Context of Social Sciences: Methodological and Theoretical Relation*, ed. Witold Tyloch, Warsaw 1990, 8 Ayrıca; Armin W. Geertz, "The Second Conference on Methodology and Theory", *Temenos Studies in Comparative Religion Present by Scholars in Denmark, Finland and Sweden*, 25 (1989), 107-108; Russell T. McCutcheon, " The Common Ground on Which Students of Religion Meet; Methodology and Theory Within the IAHR", *Marburg Journal of Religion*, vol. 1. No. 2 (1996), 6.

⁷⁸ *Approaching Religion Part I: Based on Paper Read at the Symposium on Methodology in the Study of Religion Held at Ab, Finland, on the 4 th-7 th August 1997*, ed. Tore Ahlback, Abo 1999.

selcilik, arkeoloji), mukayeseli ve ikonografi gibi alanlardan istifade ederek bilimsel çalışmalar yapmaktadır⁷⁹.

Aslında 1990'ların başında metot ve teori açısından çok önemli iki toplantı hemen göze çarpmaktadır; 1990 Roma Kongresi (XVI) ve 1995 Mexico City Kongresi (XVII). Genel olarak "din" kavramına ayrılan Roma Kongresi'nin tebliğleri yaklaşık 900 sayfalık geniş bir hacimdeydi. Resmen din kavramı tartışılmasına rağmen dönemin genel sekreteri Michael Pye'ın çabalarıyla gayr-ı resmi olarak "metodolojideki bölgesel farklılaşma" konusu da işlenmiştir. 34 ülkeden gelen bilim adamları tarafından toplam 90 tebliğin sunulduğu bu kongrede Yahudilik, Budizm, İslâm ve Hristiyanlık gibi büyük dinî geleneklere ait din tanımlamalarının yanı sıra Okyanusya, Afrika, Amerika gibi coğrafik alanlara yönelik yerel dinî anlayışlar ile genel din kavramının fenomenolojik, antropolojik ve felsefik boyutları ele alınmıştı⁸⁰.

Bunun yanında Roma toplantısı, din tanımı konusunda üye ülkelere mensup bilim adamlarının *sui generis din* konusunda ne kadar ihtilaf içinde olduklarını ortaya koyması açısından önem kazanmıştı. Öyle ki bu kongreyle yine bir kez daha ortaya çıkmıştır ki *sui generis din*, kesinlikle ulusal ve coğrafik sınırlarla tahdit edilemez (evrensel) bir olgudur⁸¹. Zaten dönemin IAHR başkanı ve ev sahibi İtalyan Dinler Tarihçi Ugo Bianchi (Ö. 1995) kongre sırasında yaptığı konuşmada din tanımının normatif olmayan, pozitif ve endüktif dayanaklarla çeşitli kültürel ve dinî alanlarla ilişki içinde, hem mahalli hem de küresel terminolojiyi kapsayacak bir şekilde yapılması gerektiğini tekrarlar. Ona göre sıradan bir terim olmasına rağmen

⁷⁹ IAHR Bulletin, 35 (May 1998), 44.

⁸⁰ bkz; *The Notion of "Religion" in Comparative Research: Selected Proceedings of the XVIth Congress of the International Association for the History of Religions, Rome, 3rd-8th September, 1990*, ed. Ugo Bianchi- Fabio Mora and Lorenzo Bianchi, Rome 1994.

⁸¹ Russell T. McCutcheon, *Manufacturing Religion-The Discourse on Sui Generis Religion and The Politics of Nostalgia*, Oxford 2003, 144-146.

“din”, antik çağlardan günümüze kadar tartışmalarla dolu bir kavramlaşma tarihçesine sahiptir⁸².

Bianchi, bu toplantıda IAHR'nin isminin değiştirilmesine yönelik bilhassa Batılı meslektaşlarından gelen yoğun baskı ve isteklerle karşılaşmış ve kişisel çabalarıyla bunun önüne geçmişti. Ancak üç yıl sonra (1993) yapılan Paris bölgesel toplantısında, bu konuda tekrar yoğun tartışmalar yaşanmıştı. Hatta katılımcılar, Paris'teki toplantıda IAHR'nin adının *Dinlerin Bilimsel Araştırılması Cemiyeti* (The International Association for the Academic Study of Religions) şeklinde değiştirilmesi için oylama yapılmasını teklif etmiş ve neticede büyük çoğunluk, ismin değişmesi lehinde oy kullanmış ve bundan cesaret alan Avrupalı katılımcılar, isim değişikliğini bizzat IAHR'nin 1995'de yapılacak Mexico City Genel Kongresi gündemine taşımayı kararlaştırmışlardı. Ancak hemen şunu belirtelim ki Mexico City Kongresi sırasında IAHR'nin başkanlığına seçilen Michael Pye, 1993 Paris bölgesel toplantısı sırasında genel sekreter olarak görev yapıyordu ve bu konuda tarafsız kalmayı tercih etmişti⁸³.

Neticede isim değişikliği teklifi tüm sıcaklığıyla Avrupalı ilimadamları tarafından Mexico City gündemine taşınmış ve burada hararetli tartışmalara yol açmıştır. Ancak Kore, Hindistan, Japonya ve Çin gibi Asya ülkelerinden gelen bilim adamları bu teklifi büyük

⁸² Ugo Bianchi, “The Notion of “Religion”, *Comparative Research Selected Proceedings of the XVI th Congress of the International Association for the History of Religions*, IX-X.

⁸³ Pye, Mexico City Kongresi açılış konuşmasında, 1993'de Paris'te yapılan IAHR Yönetim Kurulu Toplantısı sırasında cemiyetin isim değişikliğinin gündeme geldiğini ve burada ağırlıklı görüşün ismin değişmesinin tavsiye edilmesi olarak çıktığını belirtir. bu tavsiye Genel Kurul'a bir nihai karar olarak intikal ettiğini, büyük ilgi gördüğünü ve artık oylanmasını gerektiğini söyler; Michael Pye, “Opening Speech”, *Religion and Society –Mexico City 5-12 August 1995*, ed. Yolotl Gonzalez Torres, Michael Pye, England 2003, 19-20.; burda şunu hemen belirtelim ki oylama sonucunda ismin yerinde kalması benimsenmişti. Ancak yine de Amerikalı ve Avrupalı Dinler Tarihçiler, kendi yerel cemiyetlerinde isim değişikliklerine gitmişlerdir.

şaşkınlık içinde karşılayacak ve karşı çıkacaklardı. sonuçta cemiye-
tin isim değışikliği, rafa kalkacaktır. Bununla beraber günümüzde
Batılı Avrupa ve Kuzey Amerika'dan Dinler Tarihçiler, kendi ku-
rumlarında (söz gelişi Avrupa Dinler Çalışması Cemiyeti (EASR) ve
Kuzey Amerika Dinler Çalışması Cemiyeti (NAASR)- resmi isimde
Dinler Tarihi yerine *Dinler Çalışması* başlığını kullanmayı tercih
etmişlerdir. Aslında Ugo Bianchi, kendi başkanlığı döneminde me-
todolojik kaygı hatta korkulardan dolayı kurumun resmi isminin
korunmasını savunmuştu. O, açık bir dille iki sebepten değışikliğin
sakıncasını ortaya koymuştu; birincisi böyle bir teşebbüs, *psiko-
stratejik açıdan* gelecekte her zaman alternatif isim tekliflerine açık
olmak anlamına gelebilirdi. İkincisi *teorik açıdan* isim değışikliği,
disiplinin sosyal veya tarihsel yönünü değıştirebilecek güce ulaşabi-
liriz⁸⁴. Ona göre Dinler Tarihi ismi, bilimin tarih yönünü korumak-
tadır. Özellikle Donald Wiebe gibi fenomenologların isim değışikli-
ğinde ısrar etmesine verdiği yanıtta, teklif edilen Dinler Çalışması
(*Study of Religions*) teriminin metodolojik belirsizlikler taşıdığını ve
neticede her türlü yaklaşıma açıklık anlamına gelebileceğini belirten
Bianchi, böyle bir isimlendirmenin disiplinin “tarihsel kimliğini”
tam yansıtamayacağını ileri sürer. Zira ona göre böyle bir değışik-
lik, disiplinin alanını belirsiz hale dönüştürebilecek ve diğer din
bilimleriyle arasında zaten keskin olmayan sınırları ortadan kaldı-
racaktır. Bu yüzden Dinler Tarihi'nin, her dini tarihsel bağlamını
gözardı etmeden incelediğini bunu da ismiyle açıkça gösterdiğini
belirtir⁸⁵.

Metodolojide önemli bir isim olan Ugo Bianchi, Nisan 1995 ve-
fat ettiği için biraz buruk bir ortamda başlayan XVII. IAHR Mexico

⁸⁴ Bianchi'nin bu kaygıları gerçeğe dönüşmüş ve günümüz Batı Dinler Tarihi
geleneği, *Dinler Bilimi veya Din Bilimi* adı altında metodolojik açıdan daha
kaypak ve karmaşık bir metodolojik açılımlara doğru sürüklenmektedir.

⁸⁵ Bu konudaki tartışmalar için; Peter Antes, “Ugo Bianchi”, *Estratta da Ugo
Bianchi Una Vita Per la Storia delle Religioni*, ed. Givoanni Casadio, Roma
2002, 79-83; ayrıca Armin W. Geertz- Russell T. McCutcheon, “The Role of
Method and Theory in the IAHR”, 5-10.

City Kongresi, bir anlamda din konusunu ele alması sebebiyle 1990 Roma Kongresi'nin devamıymış gibi görünse de bilhassa feminizm, cinsiyet gibi konularla yeni açılımlar da getirmek istemiştir. Bilhassa kongre boyunca düzenledikleri toplantılarla Sylvia Marcos ve IAHR Genel Sekreter Yardımcısı Rosalind Hackett gibi bayan Dinler Tarihçiler, kadın (cinsiyet) konusunu metot ve teori bağlamında canlı tutmaya çalışmaktaydılar. Bu iki bilimadaminin öncülüğünde düzenlenen panel; cinsiyet ideolojisi, dinî söylemlerde kadın, Budizm Manastır düşüncesinde kadın gibi konuları kapsamaktaydı⁸⁶. Zaten IAHR içinde sonraki yıllarda feminist çalışmaların artmasının bir önemli göstergesi de burada yapılan başarılı panel olmuştu. Önceki Roma Kongresinde düzenlenen feminizm paneli, İngiliz Dinler Tarihi Cemiyet Başkanı Ursula King tarafından bu kongrenin yapıldığı yıl (1995) içinde kitaplaştırılmıştı⁸⁷.

İngiliz Dinler Tarihçi Michael Pye, IAHR Genel Sekreteri sıfatıyla yaptığı açılış konuşmasında, IAHR'nin Dinler Tarihçilerinin çağdaş akademik dünya ile pozitif entegrasi için elinden geleni yapmakta olduğunu belirtir. Ona göre bu kurum, dinî açıdan tarafsız bir kurumdur ve din araştırmasını her yönüyle ele almayı amaçlar. Ona göre IAHR gelecekte de dinî açıdan bağımsızlığını ve tarafsızlığını sürdürmeli hatta bu kurum, bilim adamlarının, uluslararası ve kültürlerarası işbirliğinin artması için gösterdikleri bilimsel çabalarına destek olmalıdır⁸⁸.

Bu kongrede en dikkat çeken bir diğer husus da, İngiliz Dinler Tarihçi Ninian Smart (Ö. 2001)'ın bir *Dünya Din Akademisi* kurulmasına ve *IAHR'nin Amerika Din Akademisi model alarak yapısını yeniden gözden geçirmesine* yönelik teklifleri olmuştur. Çok hararetli tartışma ortamında Ninian Smart, global bir din akademisinin inşası ile kül-

⁸⁶ Armin W. Geertz- Russell T. McCutcheon, "The Role of Method and Theory in the IAHR", 32.

⁸⁷ *Religion & Gender*, ed. Ursula King, Blackwell 1995.

⁸⁸ Michael Pye, "Opening Speech", *Religion and Society –Mexico City 5-12 August 1995*, ed. Yolotl Gonzalez Torres, Michael Pye, England 2003, 18.

türlerarası ve disiplinlerarası işbirliğinin artacağını, her türden bilimsel dinî kurumun burada kucaklanabileceğini, hatta, normatif yaklaşan yahudi tefsir uzmanlarının, hristiyan teologların, müslüman tarihçilerin ve Vaişnava metinleri editörlerinin - hatta isterlerse- Marxist tarihçilerle, liberal Yeni Ahit araştırmacılarının da bu kuruma kabul edilebileceğini öneri olarak sunmuştur⁸⁹.

Bütün bu gelişmelere ilave olarak Mexico City'deki kongre sırasında düzenlenen metodolojik toplantı, yeni genel sekreterliğe seçilen Danimarka Aarhus Üniversitesi'nden kognitif din bilimci Armin W. Geertz'in yönetiminde gerçekleştirilmişti. O burada verdiği açılış tebliğinde post modern ve sömürge sonrası dönemlerde alan içinde küresel anlamda ciddi metodolojik perspektif değişikliklerine işaret etmiştir⁹⁰ Mexico City Kongresi, aynı zamanda Dinler Tarihi'nin metodolojisindeki çok boyutlu yeni açılımları bir kez daha kabulleniyordu. *Buna göre çağdaş Dinler Tarihi, tarihsel mukayese metodunun yanı sıra çok gelişmiş teorik bileşenlere sahip (composite) ve daha çok özgün mahalli kurumsal ve kültürel geleneklere ağırlık veren bir disiplindir.* Bu metodolojik toplantı, aynı zamanda ampirik din kategorisinin yanı sıra klasik dönem mukayeseli din çalışmalarının ideolojik yönleri ve bilhassa müslüman ülkelerdeki Dinler Tarihi çalışmalarının çağdaş durumunu ele almış ve müslümanların batılı bilim adamlarına yönelttiği bilimsel eleştiriler sergilenmiştir⁹¹.

Mexico City Kongresi'nde düzenlenen ve metodolojik çatısını genişletecek diğer sempozyum ve paneller arasında şunları zikredebiliriz; Kozmoloji ve Temsil Sistemleri, Dinler Tarihi ve Sosyal

⁸⁹ Armin W. Geertz- Russell T. McCutcheon, "The Role of Method and Theory in the IAHR", 32-33.

⁹⁰ Armin W. Geertz, "Global Perspectives on Methodology in the Study of Religion", *Perspectives on Method and Theory in The Study of Religion- Adjunct Proceedings of The XVIIth Congress of The International Association for the History of Religions, Mexico City, 1995*, ed. Armin W. Geertz- Russell T. McCutcheon, Leiden- Boston-Köln 2000, 50-68.

⁹¹ Armin W. Geertz- Russell T. McCutcheon, "The Role of Method and Theory in the IAHR", *a.g.e.*, 10-32.

Bilimler: bilişim, kültür ve din, Dinler Tarihi ve Sosyal Bilimler: metodolojik ve kurumsal açıdan Dinler Tarihi problemleri, Dinler Tarihi ve Sosyal Bilimler; Dini Kavramlaştırmak ve Araştırmak, Din ve Müzik, Tıp ve Din, Din ve Cinsellik, Sanat ve Dinî İkonografi, Tarihte Mesih Hareketleri, Laiklik: Tarihsel Perspektif ve Çağdaş Durum, Büyü, Eski ve Yeni Dünya'da Tarihöncesi Dinler, Yapı Araştırmak: Yahudilik, Hristiyanlık, İslam, Farklı Dinî Sistemlerde Şahıs Kavramı ve Eşdeğerleri, Yeni Ütopyalar, Post-Modern Düşüncece Bilim ve Teknoloji, Ahlak ve Din, Çocuklar ve Din, Budizm, Dinler Tarihi ve Sosyal Bilimler: Tarihsel ve Kritik Açısından Senkretizm, Post- Modern Dönemde Din, Maya Dini, Çingene Dini ve Etnisite, Zaman, İlahlaşma ve Tarih, Kadınlar ve Dinî Yenilikler, Kutsala Yeni Yaklaşımlar: Antropolojik Yapı, Ontolojik Gerçeklik, Kültürel Strateji?, Fundamentalizm Üzerine Son Araştırmalar, Tarım Ritleri ve Reçber Dini, İlahta Ezeli ve Ebedi Dişilik, Mit, Tarih ve Mitleşme, IAHR Dünya Din Akademisi Olmalı mı? ve Din ve Cemiyet içinde Kadının Rolü⁹².

Mexico City Kongresi, bir anlamda IAHR'nin XXI. yüzyılda karşılaştığı temel meydan okumaları da su yüzüne çıkarmıştı. Bu meydan okuma, bilhassa Kuzey Amerika'da ortaya çıkan ve tarihsel yönü ihmal eden Dinler Çalışması'na doğru kayışı göstermesine rağmen, yine de kurumsal, disipliner ve kültürel bağları artırıcı gelişmelere ışık tutmakta, aynı zamanda metodolojik ve teorik açıdan din hakkındaki bilinçli araştırmaların artmasına ve tarihsel, kültürel veriler kaynağı olarak Dinler Tarihi'nin öneminin artmasına da götürmektedir⁹³.

IAHR'nin gerçekleşen son kongresi (XVIII), Güney Afrika Durban şehrinde 5-11 Ağustos 2000 tarihlerinde düzenlenmiştir. Bu kongre, birkaç yönden Dinler Tarihi bilimi için önem taşımaktadır. Birincisi, ilk kez bir IAHR kongresi Afrika kıtasında düzenlenmiştir.

⁹² Geniş bilgi için, *Religion and Society –Mexico City 5-12 August 1995*, ed. Yolotl Gonzalez Torres, Michael Pye, England 2003, 21-25.

⁹³ Russell T. McCutcheon, "The Common Ground", 4.

İkincisi yüz elli yıllık Dinler Tarihi geleneği içinde ilk kez bu kadar yoğun bir şekilde Dinler Tarihçiler, bu kıtaya ait yerel geleneklere ısrarla vurgular yapmışlardır. Üçüncüsü bu toplantı, 1900 yılında ilk kez yapılan Paris Kongresinin yüzüncü yıldönümünü ifade etmesi açısından önemlidir. Genel olarak Durban Kongresinin ana konusu, *kaynaklar ve vizyonlar* başlığını taşımaktaydı.

Son olarak 24-30 Mart 2005 tarihleri arasında Japonya'nın başkenti Tokyo'da düzenlenecek olan XIX. Kongre'den bahsedebiliriz. Bu kongre, Japon Dinî Araştırmalar Cemiyeti (Japanese Association for Religious Studies)'nin himayesinde yapılacak olup açılış sempozyumu olarak, Medeniyetler arasında Din ve Diyalog konusu işlenecektir. Bunun yanında bu kongre yapılacak diğer toplantılarda ele alınması beklenen diğer ana meseleler arasında Din: İhtilaf ve Barış ana ismi altında dallanan din-savaş, din şiddet, dinî zulüm, din ve insan hakları, din ve kimlik, medyada dinî ihtilaf, internette dinî ihtilaf, din ve küreselleşme, din ve göç, din ve terörizm, din ve fundamentalizm, barışla ilgili kutsal kanonlar, şiddetle ilgili kutsal kanonlar, savaş ve barış ilahları şeklinde tespit edilmiştir⁹⁴.

Bunlara ilave olarak Tokyo Kongresi, metot ve teori için de ayrı bir bilimsel bölüm açmayı düşünmektedir. Çünkü IAHR, metodolojik yeniliklerin, Dinler Tarihi'nin sürekli gelişen bir görevi olarak düşünmektedir. Zira metot ile teori arasındaki karmaşık ilişkiler, akademik düşünce ve bilimsel tartışmalarda önemli rol oynayabilmektedir. IAHR, son zamanlarda Dinler Tarihi içinde metot ve teori konusunda önceki yıllara kıyasla daha hızlı bir değişim ve gelişim yaşandığının gayet bilincindedir. Bu yenilik ve değişikliklerin genel bir kongre sırasında tartışılması ve değerlendirilmesi, kongrenin temel amaçları arasına girmiş bulunmaktadır⁹⁵.

⁹⁴ Kongre ile ilgili geniş bilgi için www.iahr.dk ; www.l.u-tokyo.ac.jp/iahr2005/ (20/05/2004).

⁹⁵ Kongre ile ilgili geniş bilgi için www.iahr.dk ; www.l.u-tokyo.ac.jp/iahr2005/ (20/05/2004); ayrıca *XIXth World Congress of The International*

Sonuç

Uluslararası Dinler Tarihi Cemiyeti (IAHR), Dinler Tarihçilerine ait küresel bir teşkilat olup 1950'de Amsterdam'da kurulmuştur. IAHR, kuruluşundan günümüze kadar hem sistematik hem de metodolojik açıdan Dinler Tarihi geleneğinin gelişimine çok önemli katkılar sağlamaktadır. Dinler Tarihi'nin, bu küresel teşkilat yoluyla adeta çok boyutlu ve çok bileşenli (composite) bir metodoloji içine girişi hızlanmıştır. Bunun sonucunda;

1. IAHR, düzenlediği seri toplantılarla Dinler Tarihçilerin ajandasında bulunan konuları yenilemekte ve araştırma yöntemlerinin güncellenmesine çalışmaktadır. Bu kurum, hem süreli yayınları hem de diğer eserleriyle de Dinler Tarihi metodolojisinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bilhassa her beş yılda bir düzenlediği uluslararası kongreler veya bölgesel toplantılarla bilimadamları arasında etkin bir işbirliğini sağlamakta ve ayrıca metodolojik birlik sağlanması konusunda birbirlerine yakınlaştırmaktadır. IAHR aynı zamanda ülke bazında kurulmuş üye cemiyetlerin bilimsel faaliyetlerini desteklemekte ve yerel kültürlere ait çalışmalar konusunda Dinler Tarihçilerini cesaretlendirmektedir.

2. Diğer din bilginlerinden daha organizeli oldukları gözlenen Dinler Tarihçiler, IAHR vasıtasıyla metod ve teori konusunda çağdaş beşeri, sosyal hatta fen bilimlerindeki bilimsel gelişmelerden haberdar olmakta onlardan daha hızlı bir şekilde yararlanma imkânına sahip olmaktadır. Böylece Dinler Tarihi içinde ortaya konan bir teori ve yaklaşımın olumlu veya olumsuz tesirleri IAHR'nin kontrolünde denetlenmektedir. IAHR'nin kurulmasıyla beraber Dinler Tarihi'nin tarihçesinde ortaya çıkan yaklaşımların izleri daha rahat sürülmekte veya bu akımların sonraki kuşaklara aktarımı son elli yıl içinde daha sistematik hale gelebilmektedir. IAHR bu anla-

mıyla bir tür metodolojik tartışmaların ve kümülatif teorilerin odağı görevini görmektedir.

3. 1960-1970 arası metodolojide tarihsel yaklaşım ile fenomenolojik yaklaşım arasındaki gerilimli ihtilaflar ve bilimin otonomisi konusunda tartışmalar yaşanırken, 1980 ve 1990'larda komünizmin çöküşüyle birlikte Batı Avrupa'nın kendi Doğu'suyla yakınlaşması ve tek bir birlik altında toplanma fikri ile dinlerarası yakınlaşmaların gittikçe artması gibi dinî ve siyasi boyutlu sosyal olaylar ile ekonomik ve insani temelli küresel yapılarıdaki artışlar, güncellenmiş antropolojik yaklaşımlarla gündeme alınmıştır. Bilhassa son yıllarda IAHR önderliğinde düzenlenen toplantılarda veya yayınlarda, dindarların insan kimliği veya kültürler arası ilişkiler ile din-kültür, dindarlar- kültürler gibi daha yerel değerlere aşırı vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu bağlamda Dinler Tarihi, bir yönden *dindarlar arası ilişkiler bilimi* halini almaya başlamıştır.

4. Disiplinin geleceği bağlamında ortaya çıkan gelişmelerin başlıca yol hazırlayıcısı olarak IAHR'nin etkin rolü, küresel, bölgesel ve yerel anlamda derin yankılar bularak devam etmektedir. Nitekim 1990'lı yıllardan itibaren onlarca önemli bölgesel veya ulusal Dinler Tarihi cemiyeti, bu gücün farkına varmaya başlamış ve IAHR'ye üye olmak için başvurmuştur. Bunlardan biri de 1994'de Ankara'da kurulan Türk Dinler Tarihçilere ait *Türkiye Dinler Tarihi Derneği*'dir. Genel kurulunun tavsiyesiyle dernek yönetim kurulu, 22 Mayıs 2004 tarihi itibarıyla IAHR'ye üyelik dilekçesini sunmuş ve 2005 Tokyo Kongresi'nde üyeliğinin resmen onaylanmasını beklemektedir.

Kaynakça

- Antes, Peter, "The Beginning of The Christian Hierarchy and Its Development", *Dinler Tarihi Araştırmaları- III Hristiyanlık Dünyü, Bugünü ve Geleceği, Dinler Tarihi Derneği Yayınları*, Ankara 2002, 35-38.
- Bleeker, C. Jouco, " Future Task of the History of Religions", *Numen International Review for the History of Religions*, 7 (1960), 227-233.
- , " Looking Backward and Forward", *Proceedings of the XIIIth International Congress of the International Association for the History of Religions*, Stockholm 1970, ed. C. J. Bleeker, Geo Widengren, Eric J. Sharpe, Leiden 1975, 23-32.
- Bianchi, Ugo, "The History of Religions and the Religio-anthropological Study of Religion", *Studies in Methodology. Preceedings of the Study Conference of the International Association for the History of Religions held in Turku, Finland, August 27-31, 1973*, ed. Lauri Honko, The Hague 1979, 299-301.
- , "On Some Methodological Issues Concerning the Authonomy of the History of Religions", *Current Progress in the Methodology of the Science of the Religions*, ed. Witold Tyloch, Warsaw 1984, 41-48.
- Biezais, Haralds, "Typology of Religion and The Phenomenological Method", *Studies in Methodology. Preceedings of the Study Conference of the International Association for the History of Religions held in Turku, Finland, August 27-31, 1973*, ed. Lauri Honko, The Hague 1979, 143-159.
- Greetz, Armin W., "Global Perspectives on Methodology in the Study of Religion", *Perspectives on Method and Theory in The Study of Religion- Adjunct Proceedings of The XVIIth Congress of The International Association for the History of Religions*, Mexico City, 1995, ed. Armin W. Geertz- Russell T. McCutcheon, Leiden- Boston-Köln 2000, 72-73.
- , Russell T. McCutcheon, "The Role of Method and Theory in The IAHR", *Perspectives on Method and Theory in The Study of Religion- Adjunct Proceedings of The XVIIth Congress of The International Association for the History of Religions*, Mexico City, 1995, ed. Armin W. Geertz- Russell T. McCutcheon, Leiden- Boston-Köln 2000, 3-38.
- , "The Second Conferance on Methodology and Theory", *Temenos Studies in Comparative Religion Present by Scholars in Denmark, Finland and Sweden*, 25 (1989), 107-108.
- History of Religions Proceedings of the Thirteenth International Congress of the International Association for the History of Religions (Lancaster 15-22 August 1975)*, ed. Michael Pye- Peter McKenzie, Leicester 1980.

- King, Ursula, "Historical and Phenomenological Approaches to the Study of Religion", *Contemporary Approaches to the Study of Religion –I*, ed. Frank Whaling, Berlin- New York-Amsterdam, 1984, 29-164.
- Kitagawa, Joseph M., "Random Reflections on Methodological Problems of the History of Religions", *Current Progress in the Methodology of the Science of the Religions*, ed. Witold Tyloch, Warsaw 1984, 125-127.
- Marburg Revisited: Institutions and Strategies in the Study of Religion*, ed. Michael Pye, Verlag 1989.
- McCutcheon, Russell T., "The Common Ground on Which Students of Religion Meet; Methodology and Theory Within the IAHR", *Marburg Journal of Religion*, vol. 1. No. 2 (1996), 1-6.
- , *Manufacturing Religion-The Discourse on Sui Generis Religion and The Politics of Nostalgia*, Oxford 2003.
- The Notion of "Religion" in Comparative Research: Selected Proceedings of the XVIth Congress of the International Association for the History of Religions, Rome, 3rd-8th September, 1990*, ed. Ugo Bianchi- Fabio Mora and Lorenzo Bianchi, Rome 1994.
- Pye, Michael, "Opening Speech", *Religion and Society –Mexico City 5-12 August 1995*, ed. Yolotl Gonzalez Torres, Michael Pye, England 2003, 17-20.
- Pettazzoni Raffele, "Un Congresso "Non Opportuno", *Religione e Societa'*, ed. Mario Gandini, Bologna 1966, 157-159.
- Religion and Society –Mexico City 5-12 August 1995*, ed. Yolotl Gonzalez Torres, Michael Pye, England 2003, 21-25.
- Rudolph, Kurt, "The History of Religions and the Critique of Ideologies", *Historical Fundamentals and the Study of Religions*, New York- London 1985, 61-77.
- Science of Religion: Studies in Methodology Proceedings of the Study Conference of The International Association for the History of Religions, held in Turku, Finland August 27-31, 1973*, ed. Lauri Honko, The Hauge 1979, XVI-XVII.
- Schimmel, Annemarie, "Summary of the Discussion", *Numen International Review for the History of Religions*, 7 (1960), 236-237.
- Simon, Marcel, "Address", *History of Religions Proceedings of the Thirteenth International Congress of the International Association for the History of Religions (Lancaster 15-22 August 1975)*, ed. Michael Pye- Peter McKenzie, Leicester 1980, 154-156.

Stensvold, Anne, "Hunting for Paradigms in the History of Religions"
Unterwegs, New Paths in the Study of Religions- Festschrift für Michael Pye,
ed. Christoph Kleine, Monika Schimpf, Katja Triplett, München 2004, 47-
60.

Waardenburg, Jacques, "Some Observations about the Development of
Religionswissenschaft in Continental Europe over the Last Five Years",
*History of Religions Proceedings of the Thirteenth International Congress of the
International Association for the History of Religions (Lancaster 15-22 August
1975)*, ed. Michael Pye- Peter McKenzie, Leicester 1980, 107-108.

Werblowsky, R. J. Zwi, "Marburg and After?", *Numen International Review for
the History of Religions*, 7 (1960), 215-220.

*XIXth World Congress of The International Association for The History of Religions-
IAHR Tokyo 2005*, Department of Religious Studies, Tokyo 2004.

www.iahr.dk (20/05/2004)

www.l.u-tokyo.ac.jp/iahr2005/ (20/05/2004).

www.iahr.dk/associations.htm (25/05/2004).

www.iahr.dk/associations.htm#turkey (20/05/2004).

The Structural Contribution of International Association for The History of Religions (IAHR) to The Methodology of The History of Religions

Citation/©: Alici, Mustafa, (2004). The Structural Contribution of International Association for The History of Religions (IAHR) to The Methodology of The History of Religions, *Milel ve Nihal*, 2 (1), 35-74.

Abstract: International Association for The History of Religions (IAHR) is a global organization belonging to the Historians of Religions, which was founded in Amsterdam in 1950. It contributes to the History of Religions in a systematic and structural way so that it might gain a composite framework. For instance by this global unity, The Historians of Religions tend to build up some multi-dimensional subject-matters in methodological and theoretical ways of the field at the most effectation. IAHR gives some great opportunities to the scholars in order to publish their works, or to hold some important academical meetings such as symposia, congress, panels and conferences. IAHR, by periodically held-congresses, can make the scholars more effective, more familiar of each other and more cooperated ones than ever. Lastly IAHR encourages the local associations to hold academical activities especially on the local cultural traditions.

Key Words: History of Religions, International Association for The History of Religions, Methodology of the History of Religions.
